KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

2

ŞUBAT
1932

İÇİNDEKİLER

		Sahife
KADRO		
ŞEVKET SÜREYYA	*İnkılâp heyecanı*	3
Dr. VEDAT NEDİM	*Müstemleke iktısadiyatından Millet iktısadıyatına*	5 9
İSMAİL HUSREV	*Köy iktısadiyatında teknik inkılâbı*	15
BÜRHAN ASAF	*Merhumun dolaşık işleri*	22
YAKUP KADRİ	*Millî tasarruf ve halk edebiyatı*	26
ŞEVKET SÜREYYA	*Ziya Gökâlp*	29
KRONIKLER		
Ş. S.	*Türk tütüncülüğü ve iktısadî devletçilik*	41
İ. H.	*Gümüş para mes'elesi*	45
Y. K.	*Mutahassıs*	47
İ. H.	*Dünya buhranı hakkında bazı rakamlar*	48

KADRO.

Alman edebiyatının temel direklerinden Lessing, «Nathan der Weise» *isminde bir piyes yazmıştır. Piyeste Salahattini Eyyubî'nin «hak din hangisidir?» sualine ihtiyar ve akıllı bir bezirgân olan Nathan, şu hikâye ile cevap verir:*

«Bir baba, ölürken, aynı derecede sevdiği üç oğluna birer yüzük bırakır. Yüzüklerin her üçü de (Yahudilik, Hiristiyanlık ve Müslümanlık..) bir hakiykî yüzüğün farkedilmez taklididirler. Hakiykî yüzük ise, hak dini temsil eder.

Üç kardeşin her biri, hakiykî yüzüğün, kendisine verilmiş olduğu iddiasındadır. İş, nihayet, hâkimin huzuruna kadar intikal eder.

Hâkim der ki:

Hakiykî yüzük kaybolmuştur. Birinizden birinde olması da muhtemeldir. Kimde olduğunu, iddialarınızdan değil, yüzüğün malûm olan vasıflarından *anlıyacağız. Yüzüğün hepinizce malûm olan vasıflarına göre, yüzük kimde ise, hakiykî dindarlık onda tecelli edecektir. Davayı refediyorum. Gidiniz, ve, hakiykî yüzüğe malik olduğunuzu, iddialarınız ile değil, hareketleriniz ile ispat ediniz!.,,*

●

Millî kurtuluş inkılâbını noksansız ve, bütün diğer mazlum milletlere örnek bir surette tamamlamağa çalışan Türkiye'de herkes, «milliyetçilik» *yüzüğünün yalnız kendinde olduğu iddiasındadır. Millî Mücadeleden bergüzar kalan yüzüğün kıymetini, bukadarı hile teyit ediyor. Yalnız tarihin hür, müstakil ve müsavî haklı milletlerin doğuşuna gebe kaldığı o büyük günlerde, yüzüğü inhisar altına almak kimsenin aklına gelmez.. onu her değerli cephe neferinin parmağına, hâdisenin kendisi takardı. İddia, zaten yoktu. Hareket, zaten esastı. Zaten bütün inkılâp cephesi, yapanlardan ibaretti.*

Cephenin bugünkü durgunluğu kimseyi aldatmasın. İnkılâp, bütün hızı ile devam ediyor. Yapının en çetin muvazene hesaplarını tatbik etmek sırası gelmiştir. İnkılâbın öylece fikriyatını yapmak lâzım ki, cihana «tezatsız yeni millet» *i vermek için*

canından kanamağa katlanmış olan Türk Milleti, bu işte her hangi bir tağşiş teşebbüsünün kale duvarına çarpan bir zehirli ok gibi ikiye bölüneceğinden emin olsun.

●

Hakiykî yüzük kimdedir?

KADRO bu suale, millet davasına bağlı olmasındaki ileri şuur ve ileri iymanla cevap vermeği daima tercih edecek ve hakiykî yüzüğün kimde olduğunun tayinini, Türk Münevverliğine ve Türk Tarihine bırakacaktır.

İnkilâp Heyecanı (Antuziasm)

Şevket Süreyya

Durgun sular gibi, durgun cemiyetler de vardır.
Yeni kaynaklardan yeni dalgalar almıyan bu durgun sular içinde hayat, nasıl yosunlaşırsa, yeni kıymet hükümlerinden yeni hamleler almıyan bir durgun cemiyette de, terakki unsurları öylece dibe çöker, durulur.
Toprak üstünde durgun suların ve tarih içinde durgun cemiyetlerin bin bir misalini bulmak kabildir. Durgun cemiyet, kendi hareketsizliği ve heyecansızlığı içine çekilip, kendi kedine eriyen, eski kıymet hükümleri çürüyen, fakat yeni kıymet hükümleri vermiyen, ne sanatkâr, ne mütefekkir,ne de kahraman yetiştirmiyen, kısır ve nekes bir cemiyettir.
Bir durgun cemiyette, bütün cemiyet kuvvetlerinin otoritesi perişan ve fert ise bezgindir. Bir şeye karşı mücadele etmenin, bir şeye inanmanın ve yeni bir şey yapmanın heyecanı, bir durgun cemiyette yoktur.

●

İnkılâp yapan ve bir inkılâp içinde yaşıyan cemiyet, durgun bir cemiyet değildir. Çünkü bir inkılâp nizamında, evvelâ cemiyetin bünyesi kül halinde bir hareket içindedir. Bu hareket içinde ise fert, ya yıkılan cemiyetin bir bakiyesi olarak menfî, ya kurulan nizamın bir unsuru olarak müspet, fakat, her zaman aktif ve her zaman müteaddidir.
İşte, şimdi Türkiye böyle bir inkılâp içindedir. Türk cemiyetinin bünyesi kül halinde bir istihale yaşıyor. Geri teknikten, ileri tekniğe, geri cemiyet müesseselerinden ileri cemiyet müesseselerine doğru, her gün biraz daha derinleşen sert bir cidal, hiç durmadan yürüyor. Bu cidal arasında, bir taraftan eski yarı müstemleke ve kapitülâsyon rejiminin bakiyeleri, diğer taraftan eski otokratik ve teokratik müesseselerin enkazı, psikolojilerile, nazariyelerile, hülâsa bir cemiyet mücadelesinin

bütün vasıtalariyle, her tarafta Yeniye, yani inkılâbın getirdiğine ve temsil ettiğine karşı, keskin bir mukavemet içindedir.
Hepsi de inkılâbımızın olduğu yerde donmasını ve bütün fütühatımızın inkâr edilerek, inkılâp nizamımızın bir durgun cemiyet gibi durulmasını beklerler.
Bunun içindir ki, inkılâbımızın menfeatı, onların, istinatgâhlarını kaybetmedikçe daima aktif ve müteaddi kalan bu menfî kuvvetlerine karşı, inkılâbın maddî, manevî bütün mücadele vasıtalarının seferber edilmesindedir.
Bu manevî mücadele kuvvetlerinin en başında ise, İNKILÂP ANTUZYASMI, yani inkılâbı sevmenin ve ona inanmanın yenilmez heyecanı gelir.

●

Kendi inkılâp heyecanını yapan ve kendi *antuzyazmını* yaratan bir inkılâp, yaşama ve mücadele etme kuvvetlerinin en emin ve müessirini artık meydana getirmiş demektir.
Antuzyazm ne anarşik bir ruhun, ne de teşkilâtsız bir cemaatın kendi insiyaklarına tabi olarak coşması ve taşması demek değildir.
Meşrutiyeti müteakip sokakları dolduran nümayişçilerin heyecanı bir İNKILÂP ŞEVKİ=ANTUZYAZMI değildi. Bir takım kahve unsurları tarafından sürüklenen bu avare kalabalıkların sesinde, uzak bir hedef üstünde anlaşmış olmanın ve bu hedefe doğru müşterek prensiplerle yürümenin, devamlı ve emin ruh heyecanı yoktu.
Bazan bir papasla bir tekke şeyhinin, bazan bir asayiş adamiyle bir çete reisinin kucak kucağa gezdikleri bu sokak kalabalıklarında coşan şey, mütecanis ve kollektif bir ruh disiplinin nümayişi değildi.
Bu nümayişlerin havasında, her unsuru biribirinden, binbir sebeple ayrı, fakat muvakkaten bir araya gelmiş geçici bir CEMMİ GAFİRİN insicamsız ruhu esiyordu.

●

Fransız ihtilalinde heyecan, sokakta bir sel gibi akardı. Fakat bu heyecan selinde de sokağın, yani *endividüalizmin* ve insicamsızlığın, silinmez bir damgası vardı.
Fransız ihtilâlcisi havada esen ve üstlerinde o kadar da mutabık kalınmıyan ihtilâl prensiplerinden ziyade, kendi ruhî

şevkının, serbest cilvesine esir olarak, mücadelesinde fert kahramanlıklarının şaheserini verir, fakat, mahiyeti muayyen hedeflerin arızasız istihsali için kollektif bir ruh disiplini göstermezdi.

Halbuki, harpsonu ihtilâllerinde heyecan, kollektif bir ruh disiplinidir. Harpsonu ihtilâllerinde sokağın ve endividüalizmin damgası yoktur.

Şimdi, inkılâp nesli sokağın kalabalığı içinden kendi kendine ve kendi başına doğmaz. Muayyen bir inkılâp terbiyesi içinde, muayyen bir cemiyet kuruluşu için yetiştirilir ve hazırlanır. Şimdi inkılâbı benimseyen ve mukadderatını bu inkılâbın mukadderatına vakfeden herkes; çocuk, kadın, genç, ihtiyar bu devamlı ve prensipli inkılâp terbiyesinin bir mevzuudur. İnkılâp nesli, böyle kollektif bir yetişiş, duyuş ve hareket ediş disiplinine mevzu olan nesildir. Ferdî bir ruh macerası değil, toplu arayış, ve hareket ediş ahlâkının, ruha verdiği "sonsuz tatmin„ yahut inkılâp heyecanı, ancak böyle bir inkılâp nesli içinde yaşar ve kökleşebilir.

●

Çünkü:

Antuzyazm bir şuur hadisesidir. Mükteseptir. Ve ancak teşkilâtlı bir cemaat içinde doğar ve tekâmül edebilir.

Lâalettayin bir fert, heyecan duymaz. Lâalettayin bir cemmi gafir, heyecan duymaz. Bunların zahiren heyecanı andıran hareketleri bir takım sevkitabiîlerdir. Bunlar devamsızdır. Renksiz ve karaktersizdir. Bunlar bir takım ihtilâçlardır ki, bu ihtilâçlar biribirine zıt işlere ve biribirine zıt istikametlere kolaylıkla sevkolunabilir. Başıboş ferdin ve avare cemaatın, bazen kendi menfaatleri aleyhine, hattâ kendi dostlarını hırpalamak için harekete gelebildiğininin, bizzat kendi tarihimizde binbir misali vardır.

Fakat gerek mektep içinde, gerek mektep haricinde, prensîpleri muayyen, mütecanis bir terbiye stajı altında kalan bir cemiyet unsurunun, memleket işlerinde rey sahibi olduğu zaman, artık kendisinin gerek şuurunu, gerek tahteşuurunu teşkil eden fikrî unsurlara muhalif bir şahsiyyet olabilmesi ancak ruhî bir galatı hilkat eseri olabilir. Ve böyle bir tezahür, şuurun, kendisini teşkileden intibalar ve hükümler

haricinde eser vermesi gibi, nadir, hattâ ihtimalsiz bir hadise teşkileder.

●

Hulâsa;

İnkılâp nesli, lâalettayin bir cemmigafir değildir. Severek inanmanın ve inanarak kendini vermenin bir inkılâp nesline vereceği ruh emniyeti ve heyecanı, lâalettayin bir *sürülüp itilme* arasında doğamaz ve yaşayamaz.

Başı boş bir kalabalık içinde sürülüp itilmenin ruha verdiği in'ikâs, ancak bir kırgınlık ve bezginlik olabilir. Bezginlik ise, sevmenin, inanmanın ve inandığı şeye kendini vermenin zıttıdır.

Bezgin, tek kalan, müttekâsız kalan, istinatgâhları dağılan ve yeni istinatgâhlar bulamıyan adamdır.

Milletler yayılırken, dinler yayılırken, bir inkılâp, bir cemiyette bir bünyeyi dağıtıp, bir bünyeyi yaparken, yeni ufuklara aşamıyan, kendi daralmış ve akimleşmiş ufkunda kalan adam, BEZGİNdir

Bezginlik, ya durgun cemiyetlerin, ya yıkılan cemiyetlerin psikolojisidir. Bir ruh hastalığı, fakat cemiyete sarî bir ruh hastalığıdır.

Bezginliğin kuyu gibi derinleşen ve derinleştikçe susan ve mezarlaşan karanlığından, inkılâbımızın selâmetini yarın kendilerine emanet edeceğimiz inkılâp neslinin masun kalmasını istiyorsak, inkılâp heyecanını, hattâ sade bir ahlâk değil, yeni bir din gibi mukaddesleştirelim!

Müstemleke iktısadiyatından millet iktısadiyatına

2

Dr. Vedat Nedim

Tarih müstemleke iktısadiyatından millet iktısadiyatına geçmenin *ilk* örneğini Türkiyeden, millî kurtuluş hareketinin ileri mümessilinden bekliyor.

Onun için, çizeceğimiz iktısat riyasetinin tarihte bir nümunesini arıyanlara, önceden haber verelim ki, aradıklarını bulamıyacaklardır.

Türkiye'nin iktısat riyaseti de "*Yeni*„ ve "*orijinal*„ olmak mecburiyetindedir.

Klâsik yollar bizi istediğimiz hedeflere götürmezler.

Türkiye, kendi yolunu *kendi* bulacaktır.

Bu yeni yolu açacak bir tek kuvvet tanıyoruz: *Devlet.*

Türkiye'nin iktısadî talihinin mimarı, gerek Türkiye, gerek cihan iktısadiyatının her gün değişen şartlarını, adım adım kollıyan bir "İKTISAT DEVLETİ„ olacaktır.

Fert, bu muazzam inkılâp işinde *Malzeme*dir.

Ve ancak *Millî iktısat plânının* tatbik ameliyesinde işe yarar bir malzeme oldukça müspet bir kıymet ifade edebilir.

İktısadiyatımızın talihini *tabiî tekâmül*ün cilvelerine terkedemeyiz.

İnkılâp, inkılâpçı hamlelerle tekâmül eder.

Her vatandaş, şapkanın lüzumuna kani olsun diye beklemedik!

Her vatandaş, yeni harflerimizin zaruretine inansın diye beklemedik!

Her vatandaş, mecellenin köhneliğine isyan etsin diye beklemedik!

İktısat sahasında da *aynı* ölçünün hâkim olmasını istemek hakkımızdır.

Ve bu, hâdiselerin emrettiği bir zarurettir.

İktısat sahasında da aynı hamleyi yapabilmek için, herşeyden

evvel, Devletin iktısat hayatındaki rolünü *telâkki* tarzımızı değiştirmeliyiz.

Memleketin düşmanlara karşı *müdafaa*'sı işi devletleştirilmiştir. Devlet, memleketin düşmanlara karşı müdafaasını temin için ferdin hayatına cemiyet namına müdahale edebiliyor. Ve biz, bunu gayet tabiî ve zarurî buluyoruz.

"Bu işe Devlet ne karışıyor? Bir düşman tecavüzü karşısında her fert kendi başının çaresine baksın„ demek akla bile gelemez.

Öyle ise memleketin müdafaası işinde devletin *hâkim* ve *nâzım* rolü münakaşa kabul etmez bir mütearifedir.

Hukukî münasebetlerin tanzimi işi de devletleştirilmiştir.

"Bu işe Devlet ne karışıyor? Fertler kendi davalarını kendi aralarında halletsinler„ demek te gene kimsenin aklına gelmiyor.

Öyle ise fertler arasındaki hukukî münasebetlerin tanzimi işinde de Devletin hâkim ve nâzım rolü münakaşa kabuletmez bir mütearifedir.

Memleketin *Maarif* işleri de devletleştirilmiştir.

"Bu işe Devlet ne karışıyor? Her fert, istediği gibi yetişsin, istediği gibi mektep açsın, istediği programı tatbik etsin„ diyeni hiç kimse ciddiye almaz.

O halde maarif işlerinde de Devletin hâkim ve nâzım rolü gene münakaşa kabuletmez bir mütearifedir.

Fakat, *iktısat* sahasında?

İşte burada iş değişiyor!

Devlet, memleketin müdafaa kuvvetlerini tanzimedebilir.

Devlet, fertlerin hukukî münasebetlerini tanzimedebilir.

Devlet, milletin terbiye sistemini tanzimedebilir.

Fakat devlet, memleketin *istihsal* ve *mubadele* işlerine elini uzatırsa, o vakit binbir kafadan binbir garip sestir çıkmaya başlar!

Çünkü tanzimattan sonra Avrupa sanayi emteasile beraber memleketimize giren fikir emtaası arasında *liberalizma* da vardır.

Avrupa sanayi emteasının memleketimize serbestçe girebilmesi için "*Bırakın yapsın! bırakın geçsin!*„ perensibinin de beraber girmesi şarttı. Fakat şimdi gümrük kapılarımız kontrolümüz

altındadır. Kafalarımızın da gümrük kapılarını yabancı, çürük ve zararlı fikir emtaasına karşı kapatalım.
İktısat siyasetimiz, *yerli* prensipler istiyor!

●

Türkiye, cihan buhranına rağmen, hattâ cihan buhranı sayesinde *inkişaf eden* bir memleket olabilir.

Muasır iktısat nizamına has buhranlar artık tarihe karıştı. Bugün buhran dediğimiz şeyin, *klasik* iktisadiyatın bize öğrettiği buhran mefhumile hiçbir alâkası ve münasebeti yoktur. Yedi senede bir gelip geçen bir buhran içinde bulunmuyoruz. İçinde bulunduğumuz devir, doğrudan doğruya buhranları doğuran sistemin *inhilâli* devridir. Onun için, aldığımız ve alacağımız tedbirlerin gelip geçici bir buhrana karşı koyabilmek için alınmış ve alınacak *muvakkat* tedbirler olduğunu sanarsak yanılırız.

Cihan iktısadiyatı dediğimiz muvazene sarsıldı. Şimdi, yeni bir muvazene teessüs etmek üzeredir. Bu yeni muvazene eskisinin ayni olmayacak.

Eski muvazenede Türkiye, irapta mahalli olmıyan bir kemiyetti.

Yeni muvazenede Türkiye, müstakil bir *cüz'ütam*, müstakil bir *keyfiyet* olabilir.

Cihan iktısadiyatının muvazenesinde nâzım rolünü *döviz* oynadığı zaman Türkiye, döviz hegemonyasına tâbi bir memleketti. Şimdi döviz rolünü *mal*'a terketti. Eskiden beynelmilel muvazene *altın* veya altın kıymetinde *döviz* mübadelesi veya *kredi* esastı.

Şimdi, *mal mubadelesi*'nin tanzimi suretiyle millî ve beynelmilel sahalarda yeni bir muvazene tesisine çalışılıyor.

Mal devrinde Türkiye, *bambaşka* bir Türkiye olabilir.

Muvazenenin mihveri mala inkılâp edince, bütün dünyada *kontenjan*, *gümrük harbi*, *aynî mubadele*, *yerli malı* davaları baş gösterdi.

Hâdiselerin inkişafı, bütün dünya ile beraber bizi de bu noktaya kadar getirdi. İşte bu nokta, bizim için çok mühim bir devrenin başlangıcı olabilir. Çünkü mal bakımından Türkiye çok müsait bir vaziyettedir.

Başka memleketlerde fabrikalar kapanıp dururken Türkiye'de

fabrikalar gece, gündüz çalışıyor. Ve yeni yeni fabrikalar kurmak ihtiyacı şiddetle duyuluyor. Başka memleketlerde *işba* halinde bulunan istihsal şubelerinden bizde eser yok. Meselâ, cihan piyasalarındaki fiyat sukutundan müteessir olan pamuklarımızı, yünlerimizi pek kolaylıkla *dahilde* istihlâk edebiliriz.

Pamuklu mensucat sanayiimizi, senede elli dört milyon lirayı bulan pamuklu mensucat ithalâtımızın hattâ yarısını dahilden temin edebilecek bir seviyeye yükseltebilsek, pamuk ekim sahasını *genişletmek* icap edecektir.

Bugünkü piyasa şartları içinde bile ihracat mallarımıza -sürüm tekniğimizi islâh ettiğimiz takdirde- *daha iyi* fiyatlar temin edebilmemiz kabildir. Türk emtaası dünya piyasa fiyatlarının azamîsini temin etmekten uzaktır.

Satılamıyan tütünlerimiz beceriksizliğimizin haykıran kurbanlarıdır.

Dahilî istihlâk piyasamızı tanzim edebilsek üzüm, incir, fındık zeytinyağı gibi ihracat mallarımızın istihsalini artırmak zarureti bile doğacaktır.

O halde?

O halde, Türkiye dünya buhranının bu safhasından menfî bir surette *müteessir* olan değil. müspet bir surette *istifade* etmesi icap eden bir memleket olabilir.

Cihanbuhranının bu safhası, Türkiye için bulunmaz bir fırsattır. Bundan istifade etmesini bilelim.

●

İşte, *liberal* iktısat siyaseti bu fırsattan istifade edemez. Bırakırsak, ihracat emtiamızın daha çok ve daha değerli bir tarzda dünya piyasalarında sürümünü temin için ihracat tacirlerimiz akıllansınlar ve *kendiliklerinden* tedbirler alsınlar diye; bırakırsak, Türkiye de *rasyonel* bir istihsal hayatı tesis edebilmek için köylülerimiz ve teşebbüs erbabımız *kendiliklerinden* tenevvür etsin diye, o vakit bu fırsatı da kaçıracağımız muhakkaktır.

Türkiye *fert*. dünya iktısadiyatının bugünkü şartları içinde yapabileceğinin azamîsini yapmıştır. Ondan daha çok şey beklenemez. Bu, ferdin beceriksizliğinden değil, davanın münferit cehitlerle, münferit teşebbüslerle hallolunmıyacak kadar *mürekkep* olmasından ileri gelmektedir.

19- uncu asrın başlarında bulunsaydık, o vakit iktısadî inkişafı mızı "ferd„ in eline bırakabilirdik. Halbuki 20- inci asırda "fert„ , bilhassa Türkiye gibi memleketlerde, ancak *teşkilat* içinde ve bir *planlı* faaliyet içinde bir kıymet ifade edebiliyor. Çünkü 20- inci asır yüksek ve ileri teknik asrıdır.

Yüksek ve ileri teknik ise ancak teşkilatlandırılmış bir cemiyet ve planlı bir iktısat hayatı ister.

"Ziraî mahsullerimizin maruz kaldıkları sürüm sıkıntısı, iktisadiyatımızı o derece kuvvetle tehdit etmektedir ki, modern sürüm şartlarının belli başlı ziraî istihsal sahalarında yavaş, yavaş tessüsü için 10 - 20 sene, hattâ belki de daha fazla beklemeğe tahammülümüz yoktur.

"Eski zamanların "bırakınız yapsın, bırakınız geçsin„ prensibinin vatanımız için bu kadar hayatî bir meselede artık yeri olmasa gerektir.

Ziraî mahsullerimize ait bütün sürüm şartlarını ihtiva eden vahdetli bir plana ve bu planın sür'at ve şiddetle tatbikına muhtacız„ [*]

Bu sözleri biz söylemiyoruz. Bunları, bir *Alman* iktısatçısı Almanya için yazıyor.

Almanya bile ziraî istihsal sahasında Amerika, Danimarka, Hollanda gibi kendisinden daha iyi organize memleketlerin rakabetine karşı koyabilmek için tedricî tekâmülü ret ederken ve vahdetli bir plânın sür'at ve şiddetle tatbikine ihtiyaç gösterirken, bizim, kurunu vusataî ziraat, esnaf zihniyetli ticaret, geri ve iptidaî teknikli sanayi mekanizmamızla tutunabileceğimizi sananların tahayyül ve avunma kabiliyetlerine gıbte ederiz!

İleri teknikli ziraat, rasyonel sanayi, modern ticaret "kendiliğinden olmaz„; "şuurlu ve sistemli bir faaliyetle yapılır.„

İşte bu yapma azminin ifadesi de *"plan„* dır.

Kendiliğine terkedilmiş bir iktısat bize bugünkünün devamından başka bir şey vermeyecektir.

Ziraat sahasında: en az randman, yüksek maliyet fiyatı, ve cinsi karışık, daima tabiatın cilvelerine esir, rakabet kabiliyeti geri mahsuller.

Sanayi sahasında: Gümrük ve vergi himayesine rağmen küçük bir sarsıntıya tahammülü olmayan, halinden daima şikâ-

[*]Planmässige Absatzgestaltung in der Landwirtschaft. Dr. Otto Jüngst S. 47-48

yetçi, daima daha fazla himaye isteyen bir zanaat zümresi ve gümrük resmi veren ecnebî malına karşı bile zar zor rekabet edebilen, gerek istihsal, gerekse idare ve sürüm sahasında geri ve iptidaî bir tekniğin bütün mahzurlarını taşıyan mamuller.

Ticaret sahasında: yapancı rekabet karşısında daima gerileyen, modern ticaret usullerinin her emrine menfî, her nehyine müspet cephe alan küçük tacir zihniyeti. [*]

Bu rekabet şartlarına ayak uyduramıyan mal malzemesi ve bu iptidaî teknik yüzünden, mal devrinde de kendi millet iktısadiyatımızı yapamazsak cihan içinde ebediyen tabi ve geri bir iktısat memleketi olarak kalmıya katlanmak icabedecektir.

Bilhassa mal devrinde: Çünkü bu devirde her memleket mallarını ancak en iyi, aynı zamanda en ucuz mallarla değişmek istiyecektir. Sonra en iyi organize memleketler bu mübadele işine girişebileceklerdir. Ve artık fertler değil, teşkilâtlar karşılaşacaktır.

Görülüyor ki, dünyanın *yeni* müvazenesi daha müterakki, daha mürekkep bir sistem üzerine kurulmağa doğru gidiyor. Bu sistemin icaplarına kendilerini uydurmıyan memleketler ve iktısat bünyeleri, âlemin gidişine uzaktan seyirci kalmağa mahkûmdurlar.

Cihan iktısadiyatının yeni muvazenesinde uzaktan seyirci kalmak demek, bu muvazenin dışına atılmak demektir.

Cihan iktısadiyatının dışında kalmamak için *plânlılaşmak* lâzım!

---

[*] Bu sözlerimizden kimse alınmasın. İstisnalar olabilir ve vardır. Fakat bir gülle bahar olmadığı gibi, birkaç nümune sanayici, ziraatçı ve tacir de bir milletin iktısat hayatı için miyar olamaz.

Vaziyetin böyle olmasında hiç şüphesiz ki, kast yoktur. Objektif şeraittir ki, bu neticeleri doğurmuştur.

Köy iktısadiyatında teknik inkılâp.

İSMAİL HÜSREV

Köy iktısadiyatındaki teknik inkılâpları, içtimaî münasebetler çerçivesi haricinde müstakil bir teknik hâdise olarak mütalea edemeyiz. Böyle bir mütalea usulü ancak bir ziraat teknisyeninin işi olabilir. Her teknik tahavvülün de cemiyet münasebetlerine tesir eden ve bu münasebetleri kırıp yenisini doğuran gizli bir kuvveti vardır. Bunun için teknik inkılâpların hakikî manasına ancak içtimaî bir görüş tarzile varabiliriz.

Konkre vakıalara ve bunların neticelerine bakalım:

XIX-uncu asrın başlarında yeni tekniğin ziraata tatbiki sanayide olduğu kadar süratle cereyan etmedi. Meselâ ilk defa 1820 senesinde kullanılan demir pulluk, XIX- uncu asrın ikinci nısfında taammüm etti. 1825 senesile 1855 senesi arasında beygirle müteharrik harman makinelerinin kullanılmıya başladığı görülür. 1870 senesinden sonra demet yapma makinesinin istimali, ziraatin makineleşmesine fevkalâde yardım etti. Bu makineleşmenin tabiî bir neticesi olarak 1890 senesinde sürme, tırmıklama, ekme ameliyeleri için akr başına yapılan masraflar, 1830 senesi masraflarının dörtte birine indi. El harman sopalarile bir amele yevmiye 6-12 buşel buğday harman ederken beygir kuvvetile müteharrik harman makinesi yevmiye 100-160, buharlı harman makinesi ise, 2000 buşel ve daha fazla buğday harmanına başlamıştı.

Köy iktısadiyatındaki içtimaî istihsal münasebetlerinin kucağında inkişaf eden bu yeni teknik kuvvetlerin asırlardanberi müesses münasebetleri yıkarak köy iktisadiyatının içtimaî bünyesine yepyeni bir çehre vermesi tarihî bir zaruret halini almıştı. Nitekim XIX- uncu asrın nihayetinde, istihsal kuvvetlerindeki tekâmülün neticesi olarak köyde şöyle bir vaziyet karşısında bulunuruz:

1 Köyde tabiî iktısat sistemi (aile ihtiyaçları mikyasında istihsal) kalkmış, yerine, (pazar için istihsal) tarzı, yani

mübadele nizamı gelmiş. Köy şehire, şehir köye pazar olmuş.
2 — Topraklarındaki köylüden derebeylik hukukile istifade etmiş olan büyük toprak sahipleri, yeni mübadele munasebetleri karşısında malikânelerini büyük sermayedar çiftliklere tahvil etmişlerdir. Makineler, yüzlerce amele kullanıyorlar.
3 — Serbest köylü sınıfı, bir tarafta müteşebbis küçük köy burjuası, diğer tarafta kol kuvvetini satan köy amelesi olmak üzere kendi içinde bir içtimaî farklılaşmıya (differansiyasyon) uğramış.
Köyün kurunu vustasî mülkiyet münasebetleri yerini teknik inkilabın icap ettirdiği sây ve sermaye münasebetlerine bırakmış.
1880-1910 senelerinde yalnız Müttehidei Amerikada ziraat amelesi miktarının % 47, toprak sahiplerile müsteciren toprak işletenler miktarının % 28 artmış olması, köy iktisadiyatındaki bu bünye tahavvülüne kâfi bir misal teşkil eder.

●

XIX- uncu asrın ikinci nısfında ziraî teknikteki sây müsmiriyetinden mütevellit iktısadî buhranlar, köydeki içtimaî farklılaşmayı daha derinleştirdi ve müteşebbis köylü mülkiyeti, sây ve sermaye münasebetleri esası üzerinde mütemadiyen büyüdü. Bu hadiseyi rakamlarda görelim:

Müttehidei Amerikada 1850-1910 senelcri arasında çifliklerin (farmların) vasatî vüsati (aker olarak)

	1850	1860	1870	1880	1890	1900	1910
Kansas	—	39.0	51.6	79.2	133.9	144.7	163.1
Nebreska	—	42.6	52.6	86.8	134.2	151.7	188.0
Şimal eyaleti	—	17.2	24.8	66.0	108.7	212.8	275.1
Cenup eyaleti					138.7	214.5	203.8
Montana	—		99.5	172.9	163.4	139.9	138.9
Illinois	66.1	91.4	95.3	102.1	106.7	104.9	111.9
Iowa	55.7	62.0	80.8	107.2	125.9	130.8	135.9
Minnesota	32.1	30.6	49.9	78.4	95.2	119.2	125.8
M. Cumhuriyetler	78.0	79.8	71.0	71.0	78.3	72.2	75.2

Mülkiyet hacminin büyümesi, istihsal vasıtalarının daha mükemmelleşmesini icap ettirdi. Küçük mülkiyetin istihsal vasıtası olan beygir ve demir pulluk, büyük mülkiyetin ihtiyacına kâfi gelemezdi. Büyük mülkiyete, verimi yüksek teknik vasıtalar lâzımdı. Tekniğin tekâmülü, mülkiyet münasebetlerinin şeklini

değiştirdiği gibi bu değişen münasebetler aynizamanda tekniğin yerine de müessir olmuştur.

Traktör, büyük mülkiyetin aradığı vasıtaydı. Büyük mülkiyet ancak traktör gibi bir teknik vasıta ile geniş topraklarını pazarın emrine verebilirdi. Eski işleme metodlarile bir akrlık bir buğday tarlası 10 - 16, bir akrlık bir mısır tarlası da 40 - 50 iş saatına lüzum gösterirken traktör sayesinde iş saati buğdayda akr başına 2 - 3, mısırda 5 saata inmiştir. Bir traktör, 10 kadem genişliğinde 4 bıçaklı pulluklarla bir insanın sürme ve tırmıklama kabiliyetini 25 - 40 akra çıkarmıştır. İlk müteharrik traktör, 1901 de imal edilmişti. Traktörün geniş mıkyasta istimali bilhassa harpten sonradır.

Müttehidei Amerikada 1922 - 1927 senelerinde traktör istihsalât ve ihracatı (bin olarak)

Sene	İstihsal	İhraç	Sene	İstihsal	İhraç
1622	100	10	1925	168	46
1923	135	17	1926	182	48
1924	119	26	1927	201	58

Müttehidei Amerikada, 1925 senesinde 506.745, 1928 senesinde 768.825, 1929 senesinde 852.000 traktör çalışıyordu. Traktörle ziraat usulü 1918 senesinden 1930 senesine kadar 8 buçuk milyon beygiri istihsal harici bıraktı.

Traktör, pulluklarla tırmıkların bilhassa diskli pullukların verimini fevkalâde yükseltmiştir. Amerikada iki beygirle çekilen bir bıçaklı bir pullukla bir akr toprak 3 - 4 dolara sürülürdü. Traktörle cerredilen üç bıçaklı pulluklarla bu masraf 1,5 dolara düşmüştür.

Ziraî teknikte traktörden sonra büyük inkılâp hamlesinin Kombayn (Combine) makinesi (biçme, harman ilâh. ameliyelerini bir arada yetiren makine) yapmıştır. Ziraatta Kombayn devri, divasa makineler devridir. 1220 senesinde imal olunan Kombaynların % 9.4 nün tulü 10 kadem iken bugün bu tul Amerikanın birçok mıntakalarında 40-48 kademdir.

1920 - 1928 senelerinde Müttehidei Amerikanın Kombayn istihsalât ve ihracatı:

Sene	İstihsalât	İhracat
1920	3.627	929
1923	4.012	2.986
1926	11.760	4.707
1927	18.307	4.072
1928	27.800	6.800

Kombaynin istihsal masraflarına tesiri: Kombayn, demet yapma ve sabit harman makinelerine nazaran akr başına işçi ihtiyacını beşte bire, hasat masraflarını da dörtte ikiye indirmiştir. Bunun neticesi olarak buğdayın büşelinde istihsal masrafı % 15 - 20'e düşmüştür.

Yeni tekniğin rakabeti fiat seviyesini ancak büyük çiftliklerin (Farmların) tahammül edebileceği, küçüklerin ise iflâstan başka çare bulamıyacakları bir seviyeye düşürmüştür. Nitekim 1920 senesinden 1930 senesine kadar Amerikada 150,000 farm (çiftlik) iflâs etmiş ve yine ayni müddet zarfında mülkiyetinden tecerrüt eden farmer (çiftçi) adedi 4.400.000'i bulmuştur.

Büyük ve motörlü traktörlerin, Kombaynlerin ziraatteki eski malzemeyi istihlâf etmesi, yeni yeni içtimaî bağlarla karşılaşmıştır. Yeni istihsal kuvvetlerinin, içinde bulundukları mülkiyet münasebetleri çerçivesine sığamıyacak derecede inkişaf etmiş olduğu görülüyor. Bugün artık münferit şahısların elinde bulunan büyük çiflikler yani büyük ferdî mülkiyet dahi bu kuvvetlere dar gelmektedir. Birkaç misal verelim: Bir traktörün en yüksek rantabilitesini alabilmek için 300-500 akrlık bir mülkiyet sahasına lüzum vardır. 16-20 kadem tulünde olan bir Kombayın ise, rantabilitesini 3000,5000 akrlık bir çiflikte verebilir. Halbuki son bir tahrire nazaran Müttehidei Amerikada ziraatta vasatî mülkiyet vüsatı ancak 78, Kanada da 99,4 akrdır. Her iki memlekette vasatî mülkiyet vüsatı 148-198 akrdır.

Müttehidei Amerikada Montanada 1924-1928 seneleri arasında vasatî farm (çiftlik) hacmının inkişafı

Sene	Farmın genişliği ekerklarak	Beygirlerin Vasati	Traktörlerin miktarı
1924	1045	8.77	0.52
1925	1130	8.09	0.73
1926	1254	7.24	0.95
1927	1620	5.21	1,29
1928	1903	2.64	1.69
1929	2445		

Rakamlarda mülkiyet hacmında yeni teknik vasıtaların inkişaf seviyesine intıbak edebilmek için bariz bir genişleme temayülü görülüyor. Kombaynın ve bunun mütemmimi olan malzemenin rantabl olarak istimali için mülkiyet hacmının daha 5-10

misli tevessü etmesi lâzımdır. Ferdî büyük mülkiyet (vasatî vüsati yukarda gösterilmiş olan tek bir müteşebbisin büyük çifliği) tekniğin inkişaf temposuna yetişip ayak uydurmadığı için, yerini tedricen anonim mülkiyete bırakmıya başlamıştır. Bügün Amerikada teessüs eden cesim ziraî hisseli şirketler büyük korporasyonlar, ferdî işletmelerin yerine kaim olmiya ve daha şimdiden bütün Amerika ziraî istihsalâtının % 6 sını vermiye başlamıştır. Bu şirketlerden herbirinin sermayesi elli binle beşyüz bin arasındadır.

Modern istihsal vasıtaları, azîm sermayeler, büyük işletme ve hudutsuz bir mülkiyet istiyor. Bir çiflik sahibinin, tek bir ferdin elleri bu kadar büyük teşebbüsleri avuçlıyacak kadar geniş değildir.

●

Türkiyeye gelince:

Geniş bir teknik inkılâba namzet olan Türkiye köy iktisadiyatı, bugün henüz istihsal kuvvetleri cihetinden pek iptidaî bir seviyede bulunuyor. Türkiyede teknik inkılâba mani olan birçok içtimaî engeller vardır. Memleketimizin ziraî vaziyetini ziraati müterakki memleketlerin 19 - uncu asrın başındaki vaziyetlerine benzetebiliriz. Makalemizin başında söylediğimiz gibi geçen asrın ilk nısfında tekniğin ziraata girişi, sanayide olduğu kadar seri cereyan etmemişti. Bunun başlıca sebebi ise, köyde tabiî iktısat sisteminin ve tabiî mübadeleye müstenit derebeylik mülkiyet tarzının mübadele nizamına mukavemet etmiş olmasıydı. Pazar için istihsal yapmıyan, binnetice pazarın elâstikî ve mütehavvil taleplerine tabi olmıyan bir müstahsıl için teknik terakkiyatın tatbikinde şüphesiz bir iktısadî faide yoktu. Diğer taraftan malikânesinde ucuz işçi kuvveti bulan ve mahdut piyasalara mahsul veren bir malikâne sahibi de ayni derecede teknik terakkiyatla alâkadar değildi. Fakat, pazar için ihtihsal tarzının ittisaile bu bağlar birer birer çözülerek ziraattaki teknik inkılâbın seri inkişafına yol açılmış oldu.

Türkiye köy iktisadiyatının da henüz mühim bir kısmı mahallî ihtiyaçlar nisbetinde istihsal tarzından ve derebeylik bakayasından kurtulamamıştır. Mütekâmil bir tekniğe istinat etmiyen ticarî ziraat (üzüm, tütün, ilh,) ise muayyen mıntakalarda, kasabalarla şehirler etrafında temerküz etmiştir. Şehir ve kasabalardan uzaklaştıkça, ziraat, ticarî karakterini kaybeder. Ma-

hallî ihtiyaçlara münhasır kalır, yahut fazla mahsulünü satar. Şehir ve kasabalarda gördüğümüz içtimaî farklılaşma, dahilî bir teknik tekâmülden değil, haricî tesirlerden mütevellittir. Türkiyede köyün hakikî içtimaî çehresi, şark hudutlarımızdan Ege denizi sahillerine kadar kesafeti mıntakalara göre değişen derebeylik izleri taşır. Garba geldikçe bu izler istihaleye uğrar, ortakçılık şeklini alır. Tabiî mübadeleye müstenit kurunu vüstaî mülkiyet münasebetlerinin bir istihalesi olan ortakçılık bütün Anadolu köylerine damgasını vurmuştur. Ortakçılığın köy iktısadiyatımızdaki mevkiine mutlaka bir misal vermek lâzımgelirse meselâ yalnız Alaşehir kazasında müstahsil halkın % 60 ının ortakçılık ettiğini söylemek kâfidir. [*]

Bu şerait dahilinde ziraattaki teknik terakkiyatın tatbikile ne mahsulün mühim bir kısmını toprak sahibine ortaklama veren müstahsil, ne de büyük teknik masraflara girmeden hazır mahsul bulan toprak sahibi alâkadar olur. Kurunu vustaî istihsal münasebetlerinin mümeyyiz vasfı olan tabiî mübadele unsurlarını taşıyan böyle bir içtimaî muhitte modern iktısat sistemine mahsus herhangi bir rasyonel istihsal faaliyeti için henüz zemin mevcut değildir.

Teknik vasıtaların girdiği bazı mıntakalarda ve ticarî ziraat yapan sermayedar çifliklerde makine ile kol kuvvetinin rekabeti vardır. Kol kuvvetinin bu ucuzluğu tekniğin ziraata girişine mani olan amillerin mühimlerinden biridir. Anadolunun diğer mıntakalarda kurunu vustaî cemiyet münasebetlerinin unsurları baki kaldıkça serbest kol kuvvetinin tekniğe her zaman rekabet edeceği aşikârdır. Binaenaleyh Türkiye köy iktısadiyatında teknik inkılâp için evvelemirde içtimaî zemini hazırlamak, yani derebeyliği ve bunun istihalesi olan geri içtimaî şekilleri tasfiye suretile toprak meselesini millî inkılâbın ileri menfaatlarına uygun bir şekilde halletmek lâzımdır. Bu kurunu vustaî cemiyet bağları yaşadıkça, şumullü bir teknik inkılâbın tahakkukunu beklemek beyhudedir.

Türk heyeti içtimaiyesinde yapılan inkılâpların türk köyünün içtimaî bünyesine de inmesi bizzat inkılâbın selâmet ve bakası için tarihî bir zarurettir. Teknik inkılâp için yollar te-

[*] Köy iktısadiyatımız hakkında fazla malûmat almak istiyen "Millî iktısat ve tasarruf cemiyeti" nin 1931 senesi ziraat kongresi raporlarına müracaat edebilir.

mizlendikten sonra kollarımızı kavuşturup istihsal kuvvetlerinin kendi kendine, tedricî inkişafını beklemek de kâfi değildir. Nasıl fabrikalarımız için modern tekniği, modern teşkilâtı aynen almak istiyorsak, ziraat için de derhal ve bir hamlede modern tekniği almak ve modern tekniğin, içinde işliyebileceği modern teşkilâtı yaratmak lâzımdır. Gerek cihan iktisadiyatının gidişi, gerek millî inkılâbın her sahada büyük ve rasyonel tekniğin tatbikini icap ettiren inkişaf istikametleri, Türkiye köy iktisadiyatının inkişafı için kurunu vustaî ve geri istihsal münasebetlerinde müterakki işletmeye atlamayı emrediyor. Teknik inkılâpta bizi geride bırakmış olan millet-lere ancak böyle dev sıçramalarile yetişebiliriz.

Merhumun dolaşık işleri

Burhan Asaf

Bir varmış bir yokmuş. Allahın budala kulları kadar, açıkgöz kulları da çokmuş. Bir gün bu sonuncular, "makina„ diye bir şey keşfetmişler. Bu keşifleri sayesinde, kumaş gibi, deri gibi, çanak-çömlek gibi insanın nekadar muhtaç olduğu şeyler varsa, o zamana kadar insan elinin yapabildiği miktardan 10 kere 100 kere daha fazlasını bir çırpıda yapmağa başlamışlar. O kadar çok yapmışlar ki, bütün bu eşyayı kendi pazarları almamağa başlamış. Düşünmüşler: "bari başkalarına satıp para kazanalım„ demişler. Yollara revan olmuşlar, o kapı senin bu kapı benim, o pazar senin bu pazar benim diyerek günün birinde mal denklerini Osmanlı İmparatorluğunun başlıca limanlarına çıkarmışlar.

Bu ismi geçen İmparatorluk, o sıralarda, gözleri örümceklenmiş, damarları kemikleşmiş, saçı sakalı ağarmış, bir ayağı mezarda ve bir gözü cennette ihtiyar bir adammış. Fakat elinden tespih, önünden amber hokkası ve harem dairesinden genç kadın kişnemeleri eksik olmıyan bu bunak, bir hayli zengin ve bir hayli müsrif imiş.

Açıkgöz çelebiler, vaktiyle naraları ile Viyana surlarını döven aslanın bu hazin dişsizliğini görünce, sevinmişler, şaraplar sunarak toka etmişler. El oğuşturarak meserreten göz etmişler, Kompas kurmuşlar. Tuzağı şöyle tasarlamışlar: Buna diyelim ki, ya adam olursun, yahut memleketini aramızda taksim ederiz. Bak şu insancıklara, senin ve bizim gibi. Ne hakla sen onlara raaya diyip zulmedersin? Hele bakalım onlara bir müsavî tebea gözü ile bak. Hem sonra, senin memleketinde ne mal ne de can emniyeti varmış. Olmaz. Malmülk tanıyacaksın ve asayiş tesis edeceksin. Hem öyle bir asayiş ki, bizim mallarımızı içerilere kadar sürecek olan bu raayacıkların burunları bile kanamıyacak. Eğer bu işleri yapmazsan, memleketini aramızda taksim ederiz.„

Aksakallı bunak, âhır ömründe marazaya girmekten ürkmüş. Raayaya verilmesi mevzuubahs hakkın, yahut denk denk mem-

leket içerlerine girecek malların arkasından ne gelebilir, pek de o kadar fikir yormağa değer mi değmez mi demeden, divitle kaleme sarılmış ve o meşhur "Hattı Humayun„ u tastir etmiş. Mallar girdikçe yerli tezgâhlar kapanmış. Yerli tezgâhlar kapandıkça, yerli esnaf aç kalmış ve her türk kasabacığında, yeni yeni zengin mahalleleri yükselmiş. Kimine "Ermeni mahallesi„ kimine "Rum mahallesi„ kimine de "Firenk mahallesi„ denmiş. Aksakallı bunağın vezirleri, bu işlere şaşmışlar ve türk mahallelerinin geri ve sefil kalmasını, hep, türk unsurunun tembelliği ve beceriksizliği ile izah etmişler. Kör olsunlar, hiç akıllarına gelmemiş ki, "Hattı Humayun„ Türk İktisadiyatının ve dolayısı ile Türk milletinin idam kararından başka bir şey değildir.

Gümrük hiylesini ve mal sokup hammadde çıkarma dalaverasını Mısırlı Mehmet Ali bile anlamış da onlar anlıyamamışlar. Firenklerin, Mısırlıya karşı bize muzaharetinin de sebebini, kendi güzel gözlerimize atfetmişler. Halbuki, eloğlu, budala Osmanoğulları elindeki bir Suriyeyi akıllı ve sanayileşmek kararını vermiş bir Mehmet Ali Suriyesine tercih ettiği içindir ki, İbrahim Paşayı apaltopal geldiği yere iade etmiş. Hulâsa, çelebilerin kurdukları tuzak, mükemmel işlemiş. Yerli tezgâhlar ölmüş, zenaat ehli rençperleşmiş, bütün ticaret kârları birinci elden firengin, ikinci elden Raayanın olmuş. Malları dışardan içeriye doğru, hammaddeleri de içerden dışarıya doğru sürüp sürükledikçe, tabiî, limanlara ve demir yollarına ihtiyaç olmuş. Firenk, bu masrafı da Aksakallıya daha doğrusu zavallı Türk rençperine ödetmenin yolunu bulmuş. Mağşuş bir kesenin ağzını açmış ve: Haydi bakalım, artık sen de medeniyleş. Böyle limansız, trensiz memleket olur mu imiş? Al bakalım sana istediğin kadar para. İlerde kazanır, geri ödersin. Yaz şuraya 100 liralık bir senet. Al sana 60 lira. Hem bak fukara olduğun için, fazla faiz de almıyorum. Sade sen işini ve hesabını pek bilmezsin. Şu, şu ve şu varidatını ben tahsil edeceğim. Buna mahsus bir de idare kuracağım ki, sen bu hususta hiç zahmete girme. İşte. Adını "Düyunu Umumiye„ koyuyoruz. Şimdi buna bir takım memurlar lâzım. Şu Rumcuklar ve Ermeniciklerden seçersek daha iyi olur, çünkü onlar iyi hesap bilirler. Hem, söz, aramızda, Türklerden daha çalışkandırlar. Malûm a, siz efendi milletsiniz: sizi daha ziyade devlet kapısı paklar.„

Hiylekâr firenk, bir taraftan memleketi soymuş. Bir taraftan, memlekette en cüz'î bir millî sermayenin bile terakümüne mâni olacak bir gümrük ve mal mubadelesi sistemini zorla kabul ettirmiş. Bir taraftan da, böyle bir memleketin hiç bir zaman borç ödeyemiyeceğini bildiği halde, para ikraz etmiş. Hem nasıl bir ikraz. Daha ilk adımda, verilenin yarısını bir takım finans dalaveraları ile katıklıyarak yutmak şartı ile. Sade bu kadarla kalsa neyse. Hayır, bir taraftan da, Aksakallının memleketinden her gün bir başka parça koparıp almış. İkide birde, ya Ulahı, ya Sırbı ya ötekini kışkırtarak onları müstakil ilân etmiş ve hazineyi her gün yeni varidat membaından mahrum bırakmış.

Yani, asırlardan beri birikebilmiş servetleri, bir takım hokkabazlıklarla, gâh güzellikle gâh zorla kendi cebine akıtmış; ve hiçbirisi yetmiyormuş gibi, nihayet Sèvres muahedesi ile soyup soğana çevirdiği adamın iflâsını talep etmiş, İflâs kararı çıkmış. Malın, yani memleketin haczi lâzım gelmiş. - Firenk, bu kararı tatbik için, yola tahsildarlar ve jandarmalar çıkarmış. Günün birinde, hem tahsildarlar hem de jandarmalar, kafaları ve gözleri patlamış bir halde geri gelmişler. - Firenk, neye uğradığını anlamamış. Gözlerine inanamamış. "Ne oldu? "demeğe kalmamış, mubaşir, Lausanne için bir celpname getirmiş.

●

Hikâyeyi, burada keselim.

●

Dava nedir? Osmanlı borçları. Davacı kim? Hâmiller. Borçlu kim? Osmanlı İmparatorluğu. İyi ya, bulsunlar Osmanlı İmparatorluğunu ve alacaklarını tahsil etsinler. O İmparatorluktan ve onun cinayet ortaklarından, biz de davacıyız. Bizim de alacağımız var. Bir Fransa ile bir Türkiye arasında ne kadar servet farkı varsa, o hem soyan hem de soyduran bunaktan o kadar matlubumuz var. Bu, bir.

İkincisi de, ondan alacaklı olduklarını iddia edenler, yalan söylüyorlar. Alacaklarını, belki 5, belki 50, belki de 500 dafa tahsil etmişlerdir. Biz, dava ile meşgul olacak mahkeme heyetine, bu şehadetimizin delillerini birer birer göstermeğe hazırız. Yalancı alacaklılar, ceplerini yoklasınlar. Yelek ceple-

rinden bile, en aşağı Mısır, yahut Tunus, yahut Kıbrız büyüklüğünde parçalar çıkar. Bu, iki.

Üçüncüsüne gelince, maktulün hem cesedi, hem katilleri, hem de cihan tarihi gibi vak'anın bir şahidi meydanda iken, mesele bir "borç davası„ değil, olsa olsa bir "cinayet davası„ dır. Borç tahsilinden hâlâ bıkmamış gözüken Firenkten, talep ediyoruz: evvelâ, katilin kendi olmadığını ispat etsin. Kimin kime borçlu olduğunun tespitine, ondan sonra geçebiliriz.

1918 den beri insanlığın huzurunu, bir bakıma göre de, şu "borç ve borçlar„ mefhumu kaçırmıştır. Meşhur borçların hepsini bir gözden geçiriniz. İçlerinde, en hayasızca bir iddia ve esasa dayananları, hiç şüphe yok ki, Osmanlı borçlarıdır. Daha Almanya dipdiri duruyor. Tamirat borçlarının tasfiyesi lüzumuna halbuki, artık kargalar bile inanmış. Kimin borcunu kimden istiyorlar? Osmanlı İmparatorluğunun varisi addediliyorsak, merhumun mallarını iade etsinler. BİN SEKİZ YÜZ ON BEŞ teki demirbaşa göre, çalınanı iade etsinler... borç senedini tecdit ederiz.

Hâmiller varmış. Hâmiller, haklarını isterlermiş. Efendim, iki saat süren bir borsa spekülâsyonu neticesinde, Osmanlı borçlarının kaç misline varan senedat haklarının sıfıra müncer olduğunu, daha dünkü tarihli bir gazetede takip edebilirler. Cihan Harbi gibi muazzam ve kanlı bir politika spekülâsyonunda kocaman bir Osmanlı İmparatorluğu batmış. Bu yüzden de, bir takım mevhum hâmiller, zarar etmişler. Çok mu?

●

Gösterilen borç, bize ait değildir.

Millî tasarruf ve Halk edebiyatı.

YAKUP KADRİ.

Millî tasarruf hareketi halkın yüreğinde akisler uyandırmağa başladı. Anadolunun şurasından burasından, sadelikleri ve tabiîlikleriyle insanın gözlerini yaşartan destanlar, türküler ve koşmalar geliyor. Bunlar bütün eşleri gibi her türlü sanat ve marifet cilalarından aridir. Hattâ, bazı tarafları o kadar bozuk düzen, o kadar çocukçadır ki insanı güldürebilir. Fakat, bu en gülünç parçalarda bile Yunus Emre'nin ulvî safiyetinden bir şemme var. Bu şemme içinde manto, moda, şampanya ve iskarpin gibi müptezel ve baya kelimeler dahi kulağa hoş geliyor. Şu İstanbul'un bazı romancılarında olduğu gibi ruha azap vermiyor.

Bir kadın mantosu binlerce lira,
Elbette dayanmaz buna hiç para,
Hangi servetine behey budala,
Bir gün olacaksın sersem perişan.

●

Sivri iskarpin, ipekli çorap,
Her gece içersin şampanya şarap.

●

Türkiyede halk şairleri daima devirlerinin heyecanlarını ifade etmişlerdir. Fakat, bu, eski devirlerin bazı dalkavuk saray şairlerinde, yeni devirlerin bazı politikacı kalem sahiplerinde olduğu gibi ısmarlama bir uysallık eseri değil doğrudan doğruya millî şuurun derinliklerinden çıkan duyguların yankısıdır. Onun içindir ki, bazı suni cereyanların, resmî ve konvansiyonel hareketlerin halk edebiyatında izi bulunmaz. Hattâ, çok defa, resmî ve konvansiyonel gidişin tamamiyle zıttına

bir istikamet alır. Kırım muharebesi esnasında klasik şairler nefiyane kasidelerini şişirirlerken halkın bağrından şu yanık ses duyulur:

Ey gaziler yol göründü gene garip serime

●

O muazzam Çanakkale destanından İttihad ve Terakki muharrirleri tantanalı ve şatafatlı şeyler çıkarmağa uğraşırken (Ah, gençliğim, eyvah) nekaratlı halk türküsü hepsinin elini derin bir hüzün raşesiyle titretir.

●

İstiklâl marşını yapan şair (Hakkıdır hakka tapan milletimin îstiklâl) tarzında yani kendi diliyle konuşurken Anadolu kasabalarının dolambaçlı sokaklarından, halis bir Anadolu bestesiyle, tiz ve canhıraş, şu feryat yükselir:

Ankara'nın taşına bak Gözlerimin yaşına bak
Biz Yunana esir olduk Şu Allahın işine bak

●

Türk intelektüeli, sahte, cılız ve "çorak„ bir âlem içinde, bu âlem kadar sahte, cılız ve çorak bir dille, aldatan kadının, aldatılmış kızın, dar ihtiraslar içinde çırpınan delikanlının, züppe şehir beyinin psikolojisiyle meşgulken, engin deniz gibi uzak, engin deniz gibi yakın halk binbir türlü sesle derin ve nihayetsiz istiraplarını terennüm ediyor. Ve sesler tıpkı denizin sesleri gibi beyhude yere havalarda dağılıp kayboluyor. Halbuki, bunlar, asıl hakıkıy ve büyük millet edebiyatının kendi kendine topraktan fışkıran tabiî ve halis malzemeleridir. Lâkin, Türk intelektüeli bu geniş hazineyi bırakıp kendi yazı odasının çıplak duvarlarından hakikat ve güzellik usaresi çıkarmağa uğraşır. Ve kafasını iki elleri arasında bir kurumuş limon gibi sıkar, sıkar.

●

İşte, kim bilir, kaç yıl, kim bilir kaç asır var ki bu kafa, bu ellerin arasında sıkılıp durmadadır. Daima boş yere mi? Hayır, bazan bir damla, tek bir damla akıyor. Ve o damlada, kafanın sahibi, kendi varlığının hendesesini seyrediyor. Minicik fert minyatürül.. En kuvvetli lupla bakılsa bile ne olduğu

anlaşılamıyacak. Onun için, bu şey kendi kendini bir muamma sanır. Başkalarına da bu zanni vermeğe çalışır.

●

Hem kendini, hem âlemi aldatan bu gözbağcısı, ancak, halk dediğimiz büyük kitlenin bir cüzü olduğunu hissettiği gündür ki, kuru kafasını avuçları kanayıncaya kadar sıkmaktan kurtulacaktır. Yıllardan beri bir türlü bulup ifade edemediği hakikati onda keşfedecek; söyleyemediği dili ondan öğrenecektir. Türk intelektüeli ile halk arasında ne mukadderat, ne sınıf, ne de irfan farkı vardır. Halkın istiraplarıyle bizim istiraplarımızın sebebi, menşei ve mahiyeti birdir. Ayni iktisadî ve içtimaî kanunlar bizim üstümüzde hükmünu sürüyor. İşte, Türk intelektüelinin kabul ve tasdik etmediği şey halkala kendi arasındaki bu eşliktir. Başdöndürücü bir gurur ona hep göklerde uçuyorum hissini veriyor. Türk intelektüeli, gerçi göklerde uçuyor. Fakat, sabun köpüğünden bir balon gibi...

ZİYA GÖKÂLP

Şevket Süreyya

Son aylarda Ali Nüzhet Beyin bir kitabı çıktı :

Ziya Gökâlpın hayatı
ve
Malta mektupları

Evvelâ kitabı verelim :

Eser üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda Ziya Gökâlpın hayatı vardır. Diyarbekirde geçen çocukluğu ve ilk gençliği, Istanbulda geçen tahsil hayatı, son istipdat senelerindeki ilk mücadeleleri, siyasî ve fikrî terbiyesinin ilk unsurları burada hülâsa edilmiştir.

Filvaki bir büyük adamın eserini anlıyabilmek için, onun yetiştiği muhiti ve ilk hayat şartlarını bilmek lâzımdır denilir. Vakıâ ben bu fikirde değilim. Bana kalsa, bir milletin tarihine ve şuuruna karışmış bir büyük adamın tekevvün ediş şartları daima meçhul kalacaktır. Bir büyük adam nasıl doğar? Nasıl kendini yaratır? Bu yaratışta çocukluğun, genç çağın, aile, mektep, şehir muhitinin tesirleri ne kadardır? Zannediyorum ki bu suallerin kat'î cevapları hiçbir zaman bilinmiyecektir.

Mamafih, bu indî telâkki bittabi bize tesirler yapan büyük adamların ilk hayatlarını ve yetişme devirlerini ihmal edelim demek değildir. Netekim Ziya Gökâlpin gençliğine tahsis olunan sayfalar da, Ali Nüzhet Beyin kitabının tam alâka ile okunan bahislerinden biridir. Bu saiyfalarda biz, bir temiz idealistin, nekadar dar bir muhit ve nekadar müsaadesiz şartlar içinde olsa bile, hem bu dar muhite, hem bu müsaadesiz şartlara rağmen, kendi benliğini tehvin ve kendi otoritesini halk edebilmesinin güzel misallerinden birini okuyoruz.

İkinci kısımda Malta mektupları vardır. Bu mektuplar, Ziya Gökâlpın eseri değil, fakat ahlâkı ve seciyesi hakkında en güzel vesikalardır.

Eseri hakkında değil diyoruz. Filhakika Ziya Gökâlpın telâkkilerini, Malta mektuplarile izaha kalkarsak emin neticelere

varamayız. Çünkü mahpes veya menfa, idealist bir fikir ve hareket adamının hürriyetinden ve hürriyetile beraber muhit ve realitesinden tecrit edilişidir. Mahpes veya menfa, realitesinden, yani kendi fikir ve hareketlerine istikamet veren bütün objektif şartlardan tecerrüt eden bir idealistin kendi dimağına kapanışı ve bütün hükümlerine artık, kendi sübjektif telâkkilerinin hâkim oluşu demektir.

Bölye bir devir,bir idealistin hayatında; âdeta, kendinden uzaklaşıp hayata karışmak için o güne kadar aştığı yolları, bu defa hayattan uzaklaşup kendi ruhuna ulaşmak istikametinde geri geri geçmesine benzer.

Filhakika olgun bir fikir ve hareket adamı,böyle bir tecerrütte de,kendi ruhiyle yaşar ve kendi ruhunda kendi tatminini bulur. Fakat,realiteden mücerret bu derunî yaşayış içinde vardığı hükümler artık hiç bir zaman, kendi haricinde kalan hayatın akışmın tam bir ifadesi olamaz.

Ziya Kökâlpın Malta mektuplarında da, bu hayattan tecerrüt edişin ve hükümlerde sübjektifleşmenin sayısız misalleri vardır: Malta'da Ziya Gökalp, artık kendi ruhunda yaşadığını ve kendi ruhunun kendini tatmin edişini anlatır. Maltada Ziya Gökalp, artık her şeyden evvel bir insaniyetçidir. O güne kadar mevcut olanın artık doğru olmadığına, artık yıkıldığına emin olarak, harpsiz, darpsız, istismarsız yeni bir beşeriyet hayatının muhayyele tarikiyle tasvirini yapar.

Filhakika Ziya Gökâlpm o devirde içinde yaşadığı maddî ve manevî atmosfer düşünülünce,onun bu kendi ruhuna dönüşü kendiliğinden anlaşılır: bir taraftan, bir azda kendi eseri olan Genç Türkler Türkiyesinin, içinde yuvarlandığı muzlim hava, diğer taraftan harpsonu Avrupasının karma karışık manzarası, nihayet İstanbulda, ziyaretleri günden güne seyrekleşen son iki üç dostun tesellesine emanet ettiği masum fakat muztarıp ailesini düşünerek vardığı nefis mürakabelerinin iztırabı.. v. s.

Bir zaman,siyasî hudutlarla bile mukayyet olmıyarak bir geniş ırka bir yeni dünyayı görüş ufku açan bir enerji adamının, bu şartlar altında,Polveristadaki kale odalarının mahsur ufku ve bu kaleye sürülen (bir vakitki büyük) adamların mütefessih muhiti içinde kendi ruhuna kapanışından başka nasıl bir iltica-gâhı olabilirdi?

Bunun içindir ki, Malta mektuplarını, bir büyük idealistin eşi hakikaten az bulunur bir ahlak ve seciye imtihanı gibi alıyor, fakat bu mektuplarda varılan ve Ziya Gökâlpın, normal şerait altında vardığı bütün telâkki unsurları ile de zıt olan passif ve ütopist insaniyetçiliğini onun fikrî şahsiyetile karıştırmıyoruz.

Mamafih,Malta mektuplarının bir diğer ve çok müspet manasını da ayrıca işaret etmek lâzımdır:

Bu vesikalar neşrolunmasaydı, Ziya Gökâlpın kendisi hakkında yine kendisinin en sadık şehadetlerinden mahrum kalırdık:

"Kitaplar ve feylesoflar beni tatmin etmediği zaman kendi kendime dönerim. Müşküllerimi kendi kafamla hallettiğim için bütün içtihatlarım, bütün tahkiklerim tamamile şahsî oldu. Fikirlerim de evlâtlarım gibi benimdi.!"

Filhakika mütefekkir, fikri nakleden değil, fikirleri terkip ve iymal eden adamdır.

Çünkü, insaniyetin tarihinde fikir hayatının seyri, bir takım donmuş ve tekemmül etmiş fikirlerin, birbirine karışmaksızın parça parça sıralanması demek değildir. Fikrin tekemmülü denilen şey, biribirinden çıkan, birîbirine bağlanan ve biribirini tamamlıyan fikrî unsurların bütün tarih içinde hiç durmadan akışı şeklinde cereyan eder.

Bunun içindirki, kitaplar ve feylesoflar kendini tatmin etmediği zaman kendi müşkülünün cevabını kendinde bulamıyan, kendinin ve cemiyetinin muammalarıyle karşılaştığı zaman, bu muammalara yalnız yazılı kitaplardan hazır kalıplar ve cevaplar arıyan adam bir mütefekkir değil, ancak bir bedbahttır.

Üçüncü kısımda Ziya Gökâlpın sistemi telhis olunuyor. Müellif bu telhiste, sistemin esas prensiplerini aynen nakletmiye, binaenaleyh, bunlar üzerinde indî bir takım tahlil ve muhakemelere düşmemiye itina etmiş ve bunda hakikaten muvaffak olmuştur.

Binaenaleyh eserin bu kısmında müellif değil, Ziya Gökâlpın artık kendisi vardır. Fakat burada, Ziya Gökâlpm kendisini mütalâaya mevzu kılarak bahse devam etmeden evvel, işaret edilmesi icap eden bir hazin hakikat vardır.

●

Çünkü:

Ali Nüzhet Beyin eseri, eğer yanılmıyorsam, Ziya Gökâlp hakkında kitap şeklinde çıkan tetkiklerin henüz ilkincisidir! Ben bugünkü Türk münevver neslinin de Ziya Gökâlpı sevdiğine eminim. Fakat zannediyorum ki, bir millete tarihinin, en muhtaç olduğu devrinde bir büyük irfan borcu ödeyen bir mütefekkiri sevmek, onu unutmak demek olmasa gerektir! Ziya Gökâlpın cenazesini geçirdikleri günü hatırlıyorum Cenazenin peşinde, onun -kısmen kendi bulduğu ve yetiştirdiği- fikir dostları, daha arkada gençler ve çocuklar geliyordu.

Onun cenazesinin peşinden giden, fakat daha o sağ iken onu terkeden bu fikir dostlarının yüzünde, bizim tarihimizin bir devrinde kendine bir yer ve bir ad yapmış olan "bahtsız„ adamı, daha toprağa girmeden unutmuş olmanın âvâre mânâsızlığı vardı.

Sert bir fikir adamını sağ iken anlıyacak ve öldükten sonra duyacak ve tamamlıyacak olanlar böyle âvare bir kafile olamazdı. Ogünden bu güne geçen zaman, bu ilk hissimin bir hazin teyidi oldu. Bizden gelen ve bizim terakki zencirimizin bir noktada kesik kalmaması için tam vaktinde gelen Ziya Gökâlpın bu cenazesi peşinde gidenler, onun cesedini nakleder, fakat eserini nakledemezdiler!

●

Vakıa, Türk milleti nümayişli sevgileri sevmez. İnanıp bağlandıklarına karşı en büyük hediye diye gönülden teslimiyetini verir.

Türk milletinin ruhunu ve ahlakını yapup ta, onun bu gönül teslimiyetinden başka armağanını duymayan ve bugün Anadolunun ıssız dağ başlarında, harap dere içlerindeki türbelerinde uyuyan isimsiz halk adamlarının misali, bu nümayişsizlik seciyemizin bin tecellisinden biridir.

Bu adamların kimisi din, kimisi tarikat, kimi masal, kimi saz, kimi destan diliyle, bütün hayatlarında halk için konuşmuş, halk içinde ölmüş ve yine halkın hafızasında gömülüp kaybolmuşlardır.

Hepsine bir tek isimle "Erenler„ denilenlerin ve halk içinde *fenâfilhak* olup halka erenlerin, ne adları ne nişanları mevcuttur. Daha dün yaşayan ve halka, halk içinde kaybolmanın cezbesini bir din gibi bırakan Yunus Emrenin, halkın tahteş-

şuurunda minneti ve saltanatı yaşar, fakat toprak üstünde mezarı halâ belli değildir.

Fakat iş bir gönül bahsından çıkıp ta bir irfan bahsına dönünce, halkın irfanına hizmet edenlere karşı minnetin mahiyeti oldukça değişir.

Çünkü bir fikir hizmeti, bir dogmun, yahut bir gönül heyecanının, bir an'ana halinde nesilden nesile nakledilişi kadar kolay ve basit degildir. Fikrin intikaline benzemez.

Bir milletin fikir tarihi, mütemadî arayışların, mütemadî buluş ve işleyişlerin öyle bir zencirlenmesidirki, bu zencirin halkalarında o millet içinden çıkan mütefekkirlerin ismi ve nişanesi ne kadar çoksa, o fikir sistemi o kadar milli ve orijinal sayılır. Binaenaleyh münevverlik bahsında minnet, eski fikir unsurlarının yeni fikir unsurlariyle tamamlanması ve devam ettirilmesi şeklinde ahlaklaşır.

Münevverin borcu, memlekette, cihan seviyesinden hiç te geri kalmayan ve cihanın bütün fikrî terakkileri ile beslenen bir münevverlik yaşatırken bu seviyeyi, milletin içinden gelmiş olan millî fikir unsurları ile daima zenginleştirmeye çalışmaktır.

●

Ziya Gökâlp, Türk tarihinde bir devrin ideolojisini en güzel temsil eden adamdır. Bugünkü neslin görüş ufku normal inkişaf etmiş her münevverinin tahteşşuurunda, Ziya Gökâlpten muhakkak bir eser vardır.

Devrinde temsilettiği ideolojinin bütün anasırını, efsanesini, şiirini, tarihini, felsefesini ve siyasetini herkese rağmen ve yalnız başına yapan ve tesir sahalarının hududu itibariyle bu kadar verimlilik gösteren bir mütefekkirin tarihimizde misalini bulmak kabil değildir.

Filhakika, Harpbaşı Türkiyesile bugünkü Türkiye artık iki ayni keyfiyet değildir. Filhakika, bugünkü millî hayat şartlarımızla, Ziya Gökâlpın müessir olduğu devrin hayat şartları ve meseleleri arasında esaslı farklar mevcuttur. O gün gaye olan bir çok şeyler bugün tehakkuk etmiş, o gün mevcut olmıyan yeni gayeler bugün peydâ olmuştur. Ziya Gökâlpın şahsiyetini yapan ve ona fikrî sisteminin esas unsurlarını veren pekçok şeniyetler değişmiş, yahut eskimiştir.

Meselâ aşikar bir şeydir ki, esasen cihanşümul bir hadise olan Türk inkılâbının bugün cihan mikyasında genişlettirilmiş

davaları önünde, artık, medresenin mekteple birleşişi, kadının hayata atılışı, vakıfların millileştirilmesi, yahut meselâ devletin her sabah besmeleyle dükkânını açan bir küçük esnaf, yahut gözlerini kapıyan ve vazifesini yapan bir otomatik insanlar devleti oluşu gibi, o devr için cidden manalı olan gayeler bugün artık birer gaye unsuru bile değildirler.

Fakat, bir fikrî görüş tarzının, zaman ile anasırını, hattâ kısmen tehakkuk ettirerek hareketten kalışı, o görüş tarzının akametinin bir delili olamaz.

Bugün bir çoklarımıza, tehayyülü bile cüretkârane görünen bir çok millet veya cemiyet telâkkileri vardır ki, cihanın bugünkü seyrine ve millî inkılabımızın bugünkü inkişafına bakılırsa, bunların birer gaye telâkki edilişi ve sonra birer birer tehakkuk edip hareketten kalışı, ancak kısa bir zaman fasılasının işi olacaktır gibi görünüyor.

Binaenaleyh, Ziya Gökâlpı da kendi şartları ile mukayyet olarak alınca, onun telâkki unsurlarından bir çoklarının hareketten kalışını, bu unsurların hayatiyetinin ve şe'niyete uygunluğunun bir delili gibi almak icabeder.

Netekim, Ziya Gökâlp, kendi devrine kadar kozmopolit bir idare altında tecanüssüz bir kalabalık gibi yaşıyan bir milletin ham maddesini, dil birliği, din birliği, dilek birliği gibi müşterek bir nesç içinde birleştirdi. Onun devrine kadar adını bile söylemek memnu olan bu camıaya bir ad verdi. Sonra adını bulan bu millet camıasına bir efsane, bir tarih, bir sosyoloji yaparak ona ümmetler, medeniyetler, ve milletler arasında yerini gösterdi. Artık adını ve yerini bulan, ümmetçe islam, medeniyetçe Garplı ve milletçe Türk olan bu tarihî kategorinin harsını ve ahlâkını yapmak için çalıştı. Filvaki, bugünün görüş ölçülerine göre bu tarihi kategori bize çok parçalı ve tecanüssüz görünür. Fakat biz, her içtimaî hareketi, o hareketin doğduğu ve yaşadığı zaman şartları içinde mütaleaya mecburuz. Bunun aksi çok indî ve mücerret bir muhakeme tarzı olur.

Binaenaleyh eseri bu şekli ile alırsak, aşikâr bir şeydir ki, Ziya Gökâlp, tarihimizin bir devrinde bir ideolojinin en ileri mümessilidir. Ondan evvel ne ahlâk, ne hukuk, ne san'at telâkkileri millî idi. İlk tasfiye onunla başlar. Bir cemiyet hayatının bütün agyarından tasfiye edilip tecanüsünü alışının ise bir müceddidin hayatına sığabilen bir misali yoktur.

Hulasa Ziya Gökâlpın tarihimizde, hiçbir zaman ihmal olunamaz bir yeri vardır. Fakat, yine aşikâr bir şeydirki bu yer, bize her zaman için "mamulünbih„ ve değişmez naslar getiren klasik bir peygamber yeri değil, devrinden evvel müesses bütün nasların tagayyürünü ve yeni ahlak, yeni hukuk, yeni siyaset, hulasa yeni cemiyet şartlarının ve kaidelerinin geleceğini haber veren bir mübeşşir yeridir.

Ziya Gökâlp, bütün yazılarında, şartları ve kaideleri değişmez ölü bir hayatı değil, daima değişen bir yeni hayatı arar. "Eski hayatı değiştirmek, iktisadî, ahlâkî, ailevî, bedii, felsefî, siyasî hususiyetlerile yeni bir yaşayış yaratmaktır.„ der.

Filvaki, yeni Türkiye de yeni bir hayat peşindedir. Yeni Türkiye de, yeni iktısat, yeni ahlak, yeni hukuk, yeni siyaset normlarını arıyor, Hızını çok evvelden alan ve Ziya Gökâlple süratlenen bu arayış hareketinin durmaması ve arayışın hiç bir merhalede kesilip tereddi etmemesi için, daima değişen hayat şartlarına uygun yeni normlar peşinde hiç durmadan koşmak lâzım!

Bu itibarla Ziya Gokâlp, Türk fikriyatının terakki seyri içinde, geri dönülüp dayanılacak tefekkür sistemi değil, ileri gidip işlenecek ve tamamlanacak bir telakki tarzıdır.

Ali Nüzhet beyin kitabının üçüncü kısmına mevzu olup, Ziya Gökâlpın telakkî sistemini teşkil eden unsurların hepsi üstünde tevakkufa bittabi imkân yoktur.

Ziya beyin, esasları bilhassa iki broşüründe hulâsa edilen usul ve prensiplerini, bu vesile ile ve doğrudan doğruya bu broşürler üzerinden tekrar okuduk.

Bu prensiplerden bir kısmı, ya zaman ile hallini bulmuş, ya tetkik mevzularından bir kısmı (meselâ Türk esatiri, Eski Türk hukuku, Sosyolojisi) bizim iştigal sahamızın haricinde kalmıştır. Meselâ, İslâmcılık, Osmanlıcılık, Türkçülük teslisi, yahut Şarklılaşma ve Garplılaşma tedahülleri gibi, o zaman münevver fikirleri derinden işgal eden meselelerin ve bu meselelerle beraber, onlar üzerinde varılmış hüküm ve neticelerin, artık hayat ile nasıl kat'î bir tasfiyeye oğradığı aşikârdır. Artık, *dini, din ile beraberde bütün din telâkki ve vasıtalarını*, devletin iştigali sahasından ayırıp, dinin dünya ve fikre

müdahalesini -hattâ Rus ihtilâli de dahil olduğu halde- bütün inkilâplara nümune olabilecek bir mükemmeliyetle halleden inkılâbımız için din ve millet mefhumlarının ayrılığı tamamiyle teayyün etmiştir. Dünkü Kozmopolit Osmanlılık bünyesile hiç bir iştirakimiz yoktur.

Bizatihi, ileri tekniği ve bu teknik üstünde tezatsız bir millet bünyesini istihdafeden millî inkilâbımızın inkişafı bahsinde bir Şarklılık ve Garplılık davasının esasından yeri olmadığı da âşikârdır. Ziya Gökâlpın (Türkçülüğün programı) nda tetkik olunan dil aile hukuku, tedrisatın tevhidi, kuranın Türkçe okunması.. v. s. gibi o devr için esas olan meselelerin nasıl bir tarzı halle iktiran ettiği de malûmdur. Mamafih bu umumî müşahedelerden sonra ayrıca teması zarurî kılan bir kaç nokta üstünde kısaca tevakkuf zarureti vardır:

1 — İçtimaî hadiselerin tefsir ve izahında Ziya Gökâlp bir birine hem yakın hem uzak iki sosyoloji sistemi görür. Bunlardan biri tarihî maddeciliktir ve Karl Marks tarafından ortaya atılmıştır. Diğeri içtimaî mefkûreciliktir ve Dürkhaym tarafından tedvin olunmuştur.

Ziya Gökâlp Türkçülüğün esaslarında bu iki telâkki sistemini karşılaştırarak tarihî materyalizmayı ret ve Dürkheim'ın cemiyeti tetkik tarzını ve bilhassa içtimaî zümrelerin (zümrelerin, sınıfların, milletlerin) şuurlaşmasını, kendi kıymet hükümlerini bulmasını alarak kendi (İlmi mefkûreciliğine) varır.

Ziya Gökalpın, içtimaî telâkki tarzlarını bu şekilde ikiye ayırarak, Dürkheim'ı bütün idealist telâkkilerin istikamet verici mümessili gibi tarihî materyalizmaya karşı koymasının mevkaa uygun olduğunu zannetmiyorum. Fakat Türkiyenin gerek dünkü gerek bu günkü münevver nesli içinde Dürkheim üstünde en ziyade derinleşmiş bir mütetebbi olan Ziya Gökâlpa karşı Dürkheim'ı tenkit aklımdan geçmez.

Ancak, (Türkçülüğün esaslar) ında tarihî materyalizmin, yahut Marksizmanın bazı nazarî esasları üstünde varılan mütaleaların, dar sathî ve acele olduğuna eminim. Ziya Gökâlpın Marksizm hakkındaki tenkitlerini, şimdi hattâ daha sakin bir ruhla okuduğum halde bile yine kendisinin tasvir ettiği Marksizmle, Marksiz-

min sosyolojisi, yani tarihî materyalizma prensipleri arasındaki ayrılığı, tamamen telifi gayri kabil buluyorum.
Ziya Gökâlpın bahsettiği gölge hadiseler Tarihî materyalizmde yoktur.Filvaki tarihî materyalizma, Cemiyet münasebetlerinin esasında yatan istihsal münasebetlerile, bunlara irtikazeden içti maî ve fikrî münasebetler arasında kademe farkları bulmuştur. Fakat bu kademelerin biribirlerine karşı mütekabil münasebetleri naza riyesini de tedvin etmek suretile, cemiyet içinde passif, yani sadece münfail bir takım gölge hadiseler tasavvuruna yer bırakmamıştır.
2 — Millet mefhumunun telâkki tarzı:
Türkçülüğün esaslarında Ziya Kökâlp milletin sadece ırkî, kavmî, coğrafî, dinî.. gibi tek cepheli bir kategori şeklinde iyzahını reddederek bunları kül halinde alır ve milleti "ırkî, kavmî, cografî, dinî, iradî ve harsî bir birlik„ şeklinde tasvir eder. Bu tasvir o devrin edebiyatında, zannederim, kısaca "dilde birlik, dinde birlik, dilekte birlik "şeklinde ifadesini bulmuştu. Bu tasvirin tek cepheli millet iyzahlarına karşı şümulü, fakat bugünkü hayat şartları bakımından isabetsizliği aşikârdır.
Aşikâr bir şeydir ki, bizatihî bir tarihî kategori olan milletin tarihî orijinlerini tarihin derinliklerinde perakende unsurlar şeklinde buluruz. Bu unsurların, milletin tarih içindeki kıdemini ve beşer medeniyetinin seyrindeki yerini ve ehemmiyetini göstermek itibarile aranmasının ve benimsenmesinin bir manası vardır.
Fakat, modern bünyesile milleti, tarih içinde ve bir kül halinde bulmanın imkânı yoktur. Meselâ bugünün Avrupasındaki büyük millet bünyelerinin ancak bir buçuk, iki asırlık bir hayatı var. Bir buçuk, iki asır evvel bu bünyelerin yerinde, ırk, lehçe ve yaşayış tarzı itibarile gayrı mütecanis kalabalıklar yaşıyor ve bunlar bugünkü manasıyle bir ırk, lehçe ve iktisat vahdeti arzetmiyordu.
Bugünkü millet vahdeti her şeyden evvel bugünkü tekniğin işidir. Ve en ileri millî birlik, en ileri teknikli memleketlerde bulunur.
Teknik, millî hudut içindeki perkende elemanları, perakende iş ve hayat adamlarını biribirine rapteder ve biribirile karşılaştırır. Bugünkü millet birliğinin esasında her şeyden evvel iktisadî hayat iştiraki ve İŞ BİRLİĞİ vardır. Bir milli hudut içinde bir iş birliğini, yahut bir iktisadî mukadderat iştirakini

temsil etmeyen bir millî vahdetin tam ve bakaya namzet olduğu iddia olunamaz.

Binaenaleyh, bazı yazılarında perakende bazı unsurlarına temas edilmiş olmakla beraber, bu iktisadi unsurun, yani iş birliği ve iktisadî mukadderat iştirakinin, Ziya gökâlpın milleti tarifinde hiç yer almaması, onun telakkilerinin, eksikliği gün geçtikçe anlaşılacak noktalarından biridir.

3 — İktisadî Türkçülük:

Ziya Gökâlp İktisadî Türkçülük hakkındaki telakkilerini, (Türkçülüğün esasları) isimli kitabında ve dört sayfa halinde telhis etmiştir. Bu telhis Ziya Gökâlpın Maltadaki ruhi mürakebelerinin ve daha sonraki harpsonu hadiselerinin tamamile tesiri altındadır. Binaenaleyh burada tasvir olunan iktisadî Türkçülüğü, kendi telâkki sisteminin, yahut diğer bir tabirle o devirdeki İlmi Türkçülüğün tagşişe uğramamış bir unsuru gibi almakta isabet yoktur.

Bu sayfalarda konuşan Ziya Gökâlpa göre " Türkler refaha nail olmalıdır. Hem de kazanılacak servetler umuma ait olmalıdır. Türkler hürriyet ve istiklâli sevdikleri için iştirâkçi olamazlar, fakat müsavatperver olduklarından dolayı fertçi de kalamazlar.„ "Ferdî mülkiyet ictimaî tesanüde hâdim bulunmak şartile meşrudur. İctimaî tesanüde hâdim bulunmıyan mülkiyetler meşru sayılamaz.„ "Bundan başka mülkiyet yalnız ferdî olmaz. İçtimaî mülkiyet te olmalıdır. Cemiyetin bir fedakârlığı, yahut bir zahmeti neticesinde husule gelen ve fertlerin hiçbir emeğiyle hasıl olmıyan fazla temettüler cemiyete aittir. Fazla kıymetlerin cemiyet hesabına toplanmasiyle husule gelecek büyük meblâğlar cemiyet hesabına açılacak fabrikaların, tesis olunacak büyük çiftliklerin sermayesi olur. Hatta bu içtimaî servet kâfi miktara baliğ olunca artık milletten vergi almıya da hacet kalmaz. Yahut hiç olmazsa vergilerin miktarı azaltılır.„ "Demekki Türklerin ictimaî mefkûresi, ferdî mülkiyeti kaldırmaksızın, ictimaî servetleri fertlere gaspettirmemek, umumun menfaatına sarfetmektir.„

Ziya Gökâlpın harp sonundaki iktısadî telakkilerini veren bu solidarist tasvir ile, günün iktısat edebiyatına mevzu olan Devletçilik arasında büyük müşabehet vardır. Fakat, Ziya

beyde bu devletçilik, hiçbir zaman Türk realitesinin tetkikinden doğan ve bütün prensipleri bu realitenin cihan içinde seyrinden çıkarılarak tavsiye olunan bir *iktisadî devletçilik* değildir. Bu bahiste Ziya Gökâlp bey, Garpta, bilhassa Fransada ifadesini bulan ve iktısadî zaruretlerden ziyade, hissî bir takım esbabı mucibe mahsulü olan Solidarizmin sadece bir nâkili vaziyetindedir. Esasen bunu kendisi de hissettiği içindir ki, Ziya Gökâlp iktısadî Türkçülüğünü, Türk iktısatçılarından, evvelâ Türkiyenin iktısadî şeniyetini tetkik ve saniyen bu objektif tetkiklerden. millî iktisadımız için ilmî ve esaslı bir program meydana getirmeleri talebiyle bitirir.

Aşikâr bir şeydirki Ziya Gökâlptan kül halinde bir millet iktısadî görüşü beklemek ve onu bu görüşü bize vermemekle itham etmek hakkımız değildir. Çünkü Ziya Gökâlp, her şeyden evvel, harpten evvelki Türkiyenin bir nazariyecisidir. Harpten evvelki Türkiye, iktısadî hürriyeti kapitülasyonlar ve malî kontrollarla mukayyet, büyük sanayı memleketlerine ham madde menbaı ve açık pazar olan passif ve iptidî bir yarı müstemleke idi. Bu iktisaden tâbi memleketi, bazı bünye değişikliklerine sahne kılan Genç Türklerin bu hareketleri, milletin iktisadî nizamında bir istihale ile müterafık olmadığı için tabiatiyle sathî kalıyor ve dilekleri bir küçük burjuva iktisatçılığının görüş ufkunu bir türlü aşamıyordu. Bu devirde iktisadî görüş sahibi sayılanların bütün cehti; Türkiye ile ecnebî pazarlar arasında, o vakta kadar lövantenler ve akaliyetler elinde kalan tavassut muamelelerini bir takım idarî tetbirlerle, hiç olmazsa kısmen türkleştirmek ve bu suretle, iktisadî fonksiyonu mahdut sun'î bir Türk sınıfı mütavassıtı yaratmaktan daha ileri geçmiyordu. Bu hava, bir millî sanayı, bir milli transport, bir millî kredi, hulasa bütün şartlarıyle bir millî iktisat sistemi yaratmak arzu ve temayüllerinin doğmsına ve yaşamasına müsait bir hava değildi.

Daha henüz, mürakabesiz bir idareye, ve taarruzdan masun bir gümrük huduna bile malik olmıyan ve binaenaleyh müstakil bir millet iktisadiyatının en basit şartlarından ve unsurlarından mahrum bulunan kozmopolit bir Osmanlı kala-

balığı içinde müstakil bir miliî iktisat görüşünün taazzuvu esasen imkânsızdı.

Binaenaleyh, Ziya Gökâlpın harpten evvelki içtimaî görüşlerinde de millî iktisat telâkkilerinin hacmı, o devirdeki şartların bu müsaadesizliğile mukayyettir, Dardır, Tezsizdir.

Bizim topraklarımızda da bir millî iktisat mücadelesinin kendi şı'arlarını atması, bir *müstakil millet iktisadî* görüşünün kendi ideolojisini yaratması için bir zaman fasılasının ve bir takım hadiselerin geçmesi lâzımdı.

KRONİKLER.

Türk Tütüncülüğü ve İktisadî devletçilik

Bir tablo:

Türkiyede her sene vasatî 790.000 dönüm toprak, yani bütün nebatatı sınaiye zeriyat sahasının %24 ü tütüne tahsis edilir. Bu sahada 9.500 köy vardır. Bu köylerde her sene vasatî 160.000 köylü filen tütün zeriyatı yapar. Bunları aileleri efradı ve yardımcılarıyle alırsak 1.000.000 Türk köylüsünün mukadderatının tütüne bağlı olduğunu görürüz. Bu tütün köylülüğünden sonra şehirlede tütünün manipülasyon işleriyle geçinen, hattâ bir aralık sayıları İstanbul, İzmir, Bursa'da 30,000 i bulan bir işçi kütlesiyle bunların aileleri vardır.

Tütün, Türkiyenin bütün ihracatının kıymet itibarile % 32 sini teşkileder. Bu nispetin Türk lirası olarak ifadesi 45 - 67 milyon Türk lirasıdır.

Türk bütcesi ise tütün köylü ve işçisinin, yahut tütün tüccarının bütceye ödediği muhtelif vergiler haricinde, yalnız tütünün inhisar dahilineki işletmesinden senevî 32.000.090 lira alır.

Hulâsa hiç mübalâgasız denebilir ki, Türk millet iktisadiyatının ve Türk devlet varidatının mukadderatı % 30 nispetinde doğrudan doğruya Türk tütüncülüğünün mukadderatına bağlıdır. İşte bu Türk tütüncülüğüdür ki şimdi tam bir karışıklık içindedir! Filvakl, köylü istihsalden benüz vaz geçmemiştir. Türk tütününün ananevî şöhret ve nefaseti hâlâ yerindedir. Cihanda tütün içenlerin sayısı azalmıyor, artıyor. Tütün piyasasında Türk tütünü için istediğimiz fiyatlar, hattâ bizzat Türk tütününün maliyet fiyatından aşağıdırl Fakat, buna rağmen Türk tütüncülüğü, bütün tütün tarihimizin en elverişsiz bir zamanını yaşıyor. Bugün Türk tütününe, meselâ en eyi tütün mıntakalarımızdan biri olan İzmir veya Akhisarda teklifolunan fiyat, hem bu tütünün tarihi şöhretine,hem Türk tütün müstahsılının eşsiz gayret ve meharetine karşı adeta bir hakaret ifada edecek kadar düşüktür! Meselâ Urla'da bu düşkünlük ve satış tıkanıklığı; her zaman kendi alın terile yaşıyan ve devlet bütçesine borcunu her zaman vaktinde ödeyen köylüyü, vergilerini veremiyecek ve hayır teşkilâtlarından yardım isteyecek bir vaziyete düşürmüştür!

Vekayı sathî görenler için bu vaziyetin izahı basittir. Bunlar: «Efendim! Tütün işlerinde buhran var!» derler ve hadişeyi iyzah ettiklerine kani olarak kendi kendilerini tatmin etmiş olurlar. Bu kolay iyzah başkalarını tatmin ededursun. Biz hadiseyi evvelâ rakamların diliyle konuşturalım:

Cihan Tütünleri, Şark tütünleri ve Türkiye:

Cihanın tütün istihsalâtı mecmuu her sene vasatî (3.000.000.000) kilo olarak hesap olunmaktadır.

1909-1913 vasatisi	2.683.000.000	kilo
1924-1925 senesi	2.902.000.000	
1925-1926	3.116.000.000	

926 dan itibaren cihan tütün rakkamları Akvam cemiyeti iktısat bürosu tarafından neşrolunur. Bu neşriyat ile yukardaki rakkamlar arasında bazı farklar vardır. Fakat Cemiyeti Akvam neşriyatına istisnasız bütün memle-

ketlerin ithali henüz kabil olmamaktadır. Maamafih gerek yukarki rakkamlara, gerek Cemiyeti Akvamın istatistik neşriyatına göre tahakkuk eden şudur ki; cihanda tütün istihsalâtı daima artmaktadır! Buna mukabil istihlâk miktarlarında da keza bir tezayüt meşhuttur. İnsanlar, her gün daha ziyade tütün içiyorlar!

Cihan tütün istihsalâtı içinde Şark tütüncülüğünün, yani Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristan tütüncülüğünün müstesna bir mevkii vardır. Şark tütünleri, diğer memleketlerde yetişen tütünlere karıştırılmak ve onlara nispi bir nefaset vermek için kullanılır:

Şark tütünleri istihsalâtı (Üç sıfır ilâvesile)

	Türkiye	Yunanistan	Bulgaristan	Yekûn
1922	20.450	17.661	26.343	64.548
1923	26.090	53.925	53.955	133.970
1925	26.862	60.826	39.968	157.656
1927	59.398	63.215	31.530	154.144
1929	42.000	61.924	32.592	136.516
1930	45.000	50.529	25.000	120.523

Bu hesaba göre bütün Şark tütünleri cihan tütün istihsalâtının %1.3ünü teşkil eder.

Şark tütünlerinin umumî yekûnundan vasatî 19.500.000 kilosu bu müstahsil memleketler dahilinde sarfolunur:

Türkiye	10.050.000	kilo
Yunanistan	3.500.000	„
Bulgaristan	4.000.000	„

Binaenaleyh Şark memleketlerinin cihana verdikleri harmanlık tütün miktarı umumî yekûn itibarile her sene vassti 100.000.000 kiloya düşer. Halbuki cihanın her sene Şark tütünleri ihtiyacı vasatî, (hattâ son senelerin talep darlığına rağmen) 120.150.000.000 kilo arasındadır. En son intişar eden bir mütehassıs raporuna göre, hattâ bu cihan ihtiyacının takriben 48.500.000 kilosu Türkiyenin 24 tütün mıntakasına rasyonel bir şekilde tevzi olunduğu taktirde her zaman müşterisini bulur (1).

Halbuki Türkiyenin bugün bütün tütün istihsalâtı ancak (45.000.000) kilodur. Bu miktarın ihracata tahsis ettiğimiz kısmı ise 32.750.000 kiloyu geçmez.

Bu bahsin daha iyi tenviri için bütün Şark tütünleri ihracatı tablusunu verelim: (kilo olarak)

Şark Tütünleri İhracatı (üç sıfır ilâvesile)

	Türkiye	Yunanistan	Bulgaristan	Yekun
1923	23.400	21.300	17.100	61.900
1925	33.700	41.160	33.600	108.500
1627	29.300	54.600	26.900	108.900
1929	32.600	49.000	20.200	111.800
1930	32.700	49.100	22.300	104.200

Ancak şunu da işaret etmek lâzımdır ki, Şark tütünlerinin nefasetine ve cihanın bu tütünlere muhtaç oluşuna rağmen, satışı rasyonel bir şekilde tanzim olunmamakta ve elde her sene bir miktar stok kalmaktadır;

(1) 1931 zıraat kongresi İhtisas raporları. Cilt 1. Sayıfa 14.
Türkiye Millî İktisat veTasarruf cemiyeti neşriyatı.

Şark tütünleri ihracatı

(üç sıfır ilâvesiyle)

	İhracat	Dahili Sarfiyat	Yekun	İstihsalât	Bakiye
1923	100.200	19.100	119.300	133.900	+ 14.500
1926	123.500	18.500	142.100	143.400	+ 1.300
1929	102.200	19.800	122.000	136.500	+ 14.400
1930	104.200	10.800	124.000	120.500	— 3.500

Hali hazırdaki fiyat tıkanıklıklarında elde mevcut stokların bir hadde kadar müessir olduğu aşikârdır. Fakat bu sitoklar cihan piyasasının istignasından ziyade, Şark tütünleri sürümünün teknik itibarile geri ve teşkilatsız oluşundan doğuyor. Bu tekniksizlikten ise, enziyade muztarip olan bütün Şark tütünü yetiştiren memleketler arasında, en iyi tütün veren Türkiyedir! Tavzih edelim:

Şark tütüleri mücadelesinde Türkiye:

Şark tütünleri alan piyasalarda, bu tütünleri yetiştiren üç memlekette her birinin kendi tütününü plasa etmek için yaptıkları pazar mücadelesi 1923 ten itibaren çok dikkate şayan bir seyr arzetmiştir. Bu günkü vaziyete nazaran mücadele şimdiki halde Yunanistanın gerek Bulgaristana gerek Türkiyeye galebesiyle neticelenmiş sayılmak icap eder.

Şark tütün ihracatında muhtelif memleketlerin hissesi

	923	924	925	926	927	928	929	930
	%	%	%	%	%	%	%	%
Türkiye	37	27	31	34	27	36	32	32
Yunanistan	34	41	38	44	48	44	48	47
Bulgaristan	20	32	31	22	25	20	20	21
	100	100	100	100	100	100	100	100

1923 senesind Şark tütüncülüğünde Türkiyenin hissesi % 37 ve Yunanistanın % 34 iken 1930 da Türkiyenin hissesi % 32 ve Yunanistanın hissesi % 47 olmuştur. 1923 e nazaran Türkiye piyasalarını $\frac{32}{37}$ nisbetinde yani % 14 kaybetmiş ve Yunanistan piyasalarını $\frac{34}{37}$ nisbetinde yani % 36 genişletmiştir.

Fiyat bahsına gelince: Burada iş daha dikkata şayan bir vaziyet arzeder. Aşağıdaki cetvel ihrac edilen Şark tütünlerinin mukayeseli fiyatlarını gösteriyor:

"Aynı senelerin şanj farkına nazaran Amerikan senti„

	Türkiye T. Lira	Yunanistan Drahmi	Bulgaristan Leva	Türk	Yunan	Bulgar
1925	1.79	37.4	69.2	94.8	58.0	50.5
1926	1.63	—	75.0	85.2	—	54.0
1927	1.49	—	77.9	76.4	—	56.0
1928	1.35	65.5	97.9	68.8	85.0	70.4
1929	1.21	80.0	143.2	58.5	103.2	103.0
1930	1.31	—	114.0	61.7	—	82.0

Bu tabloya göre, vasatî fiyatı 1925 te 94 sent olan Türk tütününün bu fiyatı 929 da 58 sente düştüğü halde vasatî fiyatı 1923 te 58 sent olan

Yunan tütününün fiyatı 1929 da 103 sente fırlamıştır!

Bu mukayeselere şunu da ilâve edelim: Berlin Türk Ticaret odasının tetkikatına nazaran Yunanistandan Almanyaya ihrac olunan Yunan tütünlerinin miktarı 1926 ya nazaran 1930 da % 60 ve fiyati ise % 160 artmıştır!

Türk tütüncülüğündeki hazin karışıklığı hâlâ "Cihanda buhran var!„ klişesiyle izaha çalışanlara bu vesikalar üstünde düşünmeyi tavsiye ederiz!

HULASA :

Cihan tütünleri üstünde Şark tütünleri henüz kendilerine layık olan mevkii almış olmaktan uzak bulunmakta ve Şark tütüncülüğü içinde ise Türk tütüncülüğü gerek piyasa, gerek fiyat seviyesi itibarile dikkata şayan bir rüc'at halinde görülmektedir. Muhtefil tütüncü şehirlerimizde son aylarda kaydedilen tütün fiyatlarının seviyesi (I) tetkik olununca bu gerilemenin memleket iktısadiyatında çok ciddi bir takım sarsıntılar yapmak istidadında olduğu görülecektir. Bu vaziyet, bu ay içinde Ankarada toplanan tütün kongresinde bahse mevzu olmuştur. Burada varılan hükümler ve verilen malûmat Türk tütüncülüğünün çok seri, ve çok cezri bir tanzime muhtaç bulunduğunu teyit edecek mahiyettedir. Yukardanberi teşrih olunan bu vaziyete karşı alınması icabeden tetbirler üzerinde henüz hâkim bir noktai nazar yoktur. Tetbir muvzuubahs olunca göze çarpan bu noktai nazar perişanlığı, illetin teşhisindeki görüş farklarından geliyor.

Bu mesele ile bir kısım alâkadar olanlar vardırki, bunların davayı kül halinde ihata edebilmek için malzemeleri kıttır. Bir kısım alâkadarlarda vardır ki bunların şu veya bu şekildeki şahsi menfaatları keza meseleyi kül halinde mütalea ve tetkik etmelerine manidir. Binaenaleyh her tetbir mevzuu bahs olunca yapılacak işlerin en başında, evvelâ işi bir millî iktısat meselesi ve bir devlet davası olarak dar ve indî mütalealar haricinde ele almak gelir.Türk Tütüncülüğü artık tam ve etraflı bir tanzim istiyor!

Bu ay içinde Ankarada toplanan tütün kongrasının ruznamesi bu meseleyi ehemmiyetiyle mütenasip bir şekilde vaz ve ihata edecek mahiyette değildi. Kongradan evvel esaslı ihzari tetkikler yapılmamış ve kongra randman verici bir mesai şekline sevkolunmamıştı. Binaenaleyh, İktisat vekilimizin oldukça geniş manalı nutkiyle ve tam bir hüsnü niyetle başlayan bu toplu tetkik işini bitmiş saymamak ve onu iyi bir çalışma tekniği ve yeni kuvvetlerle ilerletmek ve tamamlamak lâzımdır.

Türk tütüncülüğü gibi en mühim bir millî iktisat şubemizi ne şunun nede buhun keyf ve hevesine bırakmayacağımız aşikârdır. Hükûmetten koparacağı günlük yardımlarla çöplenmek isteyerek işin kül halinde vazına mani olanların, yahut meselâ istihsalâtın tahdidi, istihsal işlerinin küçültülmesi ve parçalanması gibi menfi ve zararlı tetbirlerle sakin bir istikamet üstüde yürüyenlerin iykaz ve irşat edilmeleri lâzımdır.

Türk tütünü cihan için fazla gelen bir meta değildir. Türk tütününün piyasalarından oluşu ve fiyatlarını kaybedişi cihandaki buhranın bir neticesi değildir. Tütüncülük mücadelesindeki hezimetimizin bütün sebeplerini ve kaybolan siperlerimizin yeniden istirdadı ve yeni siperler fethi çarelerini hep kendi millî şartlarımız içinde aramaya mecburuz!

Türk tütüncülüğünü bugünkü noktasından kımıldatacak ve ona yeni bir

inkişaf hamlesi verebilecek olanlar artık perakende fertler değildir. Bilâkis bu fertlerin kendileri, bulundukları yerden kımıldatılmaya ve yeni bir istikamet üstünde yeni direktiflerle ilerletilmeye muhtaçtırlar.

Türkiyede tütüncülük meselesi diğer birçok millî iktısat meselelerimiz gibi artık bir (İKTİSADÎ DEVLETÇİLİK) meselesidir.

Türk tütüncülüğü Türk devletine seri, cezrî, fakat iktısat devletçiliğinin bütün şartlarına uygun yeni bir müdahale vazifesi veriyor. — Ş. S.

Gümüş para meselesi

Son günlerde İstanbul gazetelerinde ve bazı iktısat mecmualarında gümüşün ve gümüş para tedavülünün ateşli müdafilerine tesadef ediliyor. Bunlar, altının artık, para maddesi olarak hüküm sürdüğü tahtından indirilmesini, yahut hiç olmazsa bu tahtın kıyısında gümüşe de yer ayırılmasını istiyorlar.

Altının yanında gümüşe yer ayırmak, yani "Bimetalizm„ yahut altını tahtından indirmek, yani kıymetlerin umumî ölçülüğü işini münhasıran gümüşe vermek gibi taleplerin bir nazariye teşevvüşünden başka bir şey olmadığını zannediyoruz.

Parayı; kıymet ölçüsü ve tedavül vasıtası olarak ikiye ayırmak lâzımdır. Bir tedavül vasıtası teneke parçasından, kâğıttan, gümüşten, altından imal edilebilir. Fakat bütün bu muhtelif maddelerden mamul paralar, hakikati halde birer remz, birer semboldür. Bunların her biri, kıymetlerin umumi ölçüsü olan, mücerret altını temsil ederler. Her birinin tedavül kıymeti, temsil ettikleri mücerret altınla kendi aralarındaki temsil nisbetinin daralıp genişlemesile taayyün eder.

Tedavül vasıtası altından da mamul olur dedik. Nitekim harpten evel altın meskûkât tedavül ederdi. Fakat meskûk altında, yani tedavül vasıtası olan altınla mücerret kıymet ölçüsü olan altın arasında o zamanlar da fark vardı. Bu fark aşınmadan ve saireden mütevellitti. "Sikkenin aşınmasile para idealize edilmiye başlar. Cemiyet parayı kıymet ölçüsü ve tedavül vasıtası olarak ikiye ayırır.Kıymet ölçülüğünü, kafamızda yaşıyan mücerret maden, tedavül vasıtalığını da vezni bu mücerret madenden dun olan "Sikke„ ifa eder. Sikke altının bir sembolü haline gelir. Meselâ eski Rusyada aşınmış rublenin tedavülünden kıymet ölçülüğünü 17.424 kısımlık saf altın, tedavül vasıtalığını dâ 17.424 kısımdan noksan altını ihtiva eden mütedavil ruble ifa ederdi. Filvaki kafamızda yaşıyan mücerret kıymet ölçüsü vahidi kıyasisile tedavül vasıtası vahidi kıyasisi (sikke) ayni isimleri taşır. Meselâ her ikisine de „lira, ruble, frank ilâh deriz.„ Fakat bunların tedavül seyrindeki iktisadî halleri arasında bir mahiyet farkı vardır.

Binaenaleyh herhangi bir madde, kıymetlerin umumî ölçsü olan altını temsil etmek şartile her zaman tedavül vasıtası olabilir. Bu noktai nazardan gümüşü tıpkı kâğıt para gibi bir tedavül vasıtası (altın mümessili) olarak kabul etmekte -teknik mahzurlardan sarfı nazar- nazarî bir imkânsızlık yoktur. Esasen Hindistan uzun

seneler altını temsil eden gümüş para kullanmıştı.

Gümüş para tedavülü meselesi bu şekilede vazedilmiş olsaydı belki tenkite mevzu omlazdı.

Fakat gümüşçüler altının atılmasını ve gümüşü altının yerine kıymet ölçüsü olarak alınmasını (bimetalizm) teklif ediyorlar Halbuki gümüşün yerini kıymet ölçüsü olarak altına bırakmasının başlıca tarihî sebebi gümüş kıymetinin pek ziyade mütemevviç bir hal almasından mütevellitti. Teknik tarakkilerinin her sahaya girmesi gümüş istihsalini de pek ziyade ucuzlattı. Esasen gümüş diğer madenlerle birlikte istihsal edildiğinden diğer madenlerin istihsali arttıkça gümüşün de istihsali arttı. Geçen asırın başlarında fevkalâde genişlemeğe başlıyan dünya iktisadiyatı, kıymeti sabit ve yüksek kıymetlere makes olabilecek bir kıymet ölçüsüne ihtiyaç gösterdi. İşte bu ihtiyaç ilk defa İngiltereyi 1816 de altını "Valutarisch Chartale„ para maddesi olarak kabule sevketti. İngiltereyi takiben diğer devletler de tedricen altın esasına geçtiler.

Filvaki gümüş son zamanlara kadar para maddesi olarak uzak şarkta kullanılabildi. Fakat bugünkü dünya buhranı gümüşü bu son ilticagâhından da koğuyor. Artık dünya yüzünde kıymet ölçüsü olarak tek bir madde kalmıştır: Altın.

Bir İngiliz mütehassısı, "gümüşün borsalarda kıymetli maden telâkki edilmeyip patates yahut kauçuk gibi kote edileceği zamanı görmek pek yakındır„ diyor. Hakikaten gümüşün bugünkü vaziyeti, patatesin, bakırın veya kauçuğun vaziyetinden, pekte farklı değildir. Hattâ Karteller tarafından sun'î olarak yüksek tutulan bazı metaların fiatları gümüş fiatından daha müstakardır. Meselâ harpten evel gümüşle nikelin nisbeti 1: 24.5 iken harpten sonra 1:13.7, bakırın ise 1913 te 1:58 iken bugün 1:38 olmuştur. Yalnız 1930 senesinde, gümüşün fiatı 1929 senesine nazaran yüzde 40 düşmüştür. 1932 senesinin birinci ayında, gümüş fiatlarının 1920 senesindenberi vasıl olduğu en yüksek seviye 89.50 buçuk şilin, en düşüğ seviyede 11 şilindir! Son aylarda gümüşün altınla nisbeti 1:70 olmuştur. Halbuki 1910 senesinde muzaaf-para sistemi (Doppelwaehrung) için normal nisbet 1:15 olarak kabul olunuyordu. Bütün bunlar gösteriyor ki kıymetî bu kadar mütemevviç bir madenin, piyasada kıymetlerin umumî ölçüsü olamasına iktisadî imkân yoktur. Hadisat, bir Alman iktisatçısının ağzile gümüş hakkındaki son hükmünü şöyle vermiştir: "Gümüş, mevcudu büyük miktarlara baliğ olan, ve mütemadiyen büyük miktarlarda istihsal edilen ve istihlâk miktarı ise gittikçe azalan ve sanayide kabili istimal madde olarak bugüne kadar pek az ehemmiyet kazanmış olan bir matadır.„

Gümüş tedavülü lehinde Avrupa ve Amerikada yapılan propagandanın arkasında, ellerinde azim gümüş stokları kalmış olan trustların menfaati gizlidir. Bilhassa Şarkta gümüşün idamesi veya ihyası yolunda ortay atılan her fikrin ve her teklifin, gümüşlerini satmak istiyen trustların menfaatına hizmet etmekten başka bir faidesi yoktur.

Avrupa ve Amerika sermayedarları bize gümüş stoklarını sürmek istiyorlar. dikkat edelim.

I. H.

Mutahassıs.

Edebiyat ve güzel san'atlar gibi ilim de muayyen bir muhitin mahsulü ve ifadesidir. Kurunu vustada teknik ve sosiyal seviye itibarile aralarında hemen hiç bir fark olmayan şark ve garp milletlerini, bugün, geçilmez uçurumlarla biribirinden ayıran amiller öyle kendiliğinden peydah olmuş şeyler değildir. Türlü türlü tesirler, Avrupalının kafasını yeni bir tempoya göre akordetti. Dünyayı görüş ve anlayış tarzını değiştirdi. Bu değişmede bir kaç yıl içinde oluvermedi. Sosiyal muhitte her bir hüceyrenin istihalesi ve yeni şeraite uyması için kâh yüzlerce senelik tecrübelerin yığın halinden çıkarılıp düzene konması, kâh cemiyetlerin bünyesini kökünden sarsan kanlı ihtilâllerin zuhur etmesi lâzımgeldi. Bugün garp âleminde hayret ve takdir ile seyrettiğimiz müesseselerin her biri işte bu uzun ve büyük hadisatın neticesidir.

(Darülfünun) dediğimiz müessese de böyledir. Türkiye Cümhuriyeti Maarif Vekâleti büyük bir hüsnüniyetle bizde de bir Darülfünün tesisini istiyor. Ve bunun için, son günlerde İsviçre'den bir de mutahassıs getirtti. Mevcut Darülfünunumuz, pek iyi hatırladığımıza göre, bundan onbeş, onaltı yıl evel, gene Avrupalı mutahassıslar tarafından kurulmuştu. Hâlâ bazı kürsüleri ecnebi profesörler işgal etmektedir. Statüsü, Avrupa Üniversiteleri statülerinden kopye edilmiştir. Buna rağmen, hâlâ herhangi bir Avrupa Darülfününu evsafını haiz olmaktan uzaktır.

Yeni gelen İsviçreli mutahassıs ne yapacak? Eski Babı-Seraskeri binasının çatısına bir peri asasiyle dokunup içini bir ande garp irfanının aydınlığına mı garkedecek? Öyle olsa bile, itiraf edelim ki, bize bu tepeden inme garp ilminin hiç bir faydası olmayacaktır. Oradan çıkacak bir hikmetşinaş, bir kimyaker, bir sosiolog veya bir iktisadiyatçı, memlekette kendisine mahsus ilmî muhiti bulamayacağı için bütün müktesebatını fazla bir yük gibi taşımak istırarında kalacaktır. Böyle bir adamın bir cemiyette, bir pul koleksiyonu meraklısından, veya bir satranç oyunu şampiyonundan farkı nedir? Almanya'da arkeologya, Fransa'da ziraat, İngiltere'de mensucat mühendisliği öğrenmiş gençlerimizden kendi ihtisasları sahasında hangi istifadeleri temin edebildik? Bunların büyük bir kısmı, hemen hepsi diyebilirim, ya hükûmet dairelerinde, ya alelâde şirketlerde birer memurdur.

Demek ki, her ilim bir muhitin mahsulü olduğu gibi, her ilim şubesindeki mutahassıs da bir muhitin adamıdır. Eğer. bir memlekette bu meslekî muhitler henüz tekevvün etmemiş ise büyük bir ihtisas lâboratuvarı olan Darülfününun bize yetiştireceği meslek ve ihtisas adamlarına şimdiden acımak lâzımdır.

Türkiyede ömrü yarım asrı geçen bir tıp mektebi âlisi, bir tıp fakültesi vardır. Fakat, ortaya henüz tek bir Tıp âlimi çıkmamıştır. Belki, Avrupalı hekimlerle boy ölçüşecek kıratta hekimlerimiz vardır. Fakat, yüksek ve spekülatif manasıyle ilmî otoriteyi haiz bir tek doktorun adını zikredemeyiz. Hukukcularımız da böyle değil mi? İstediğiniz kadar avukat, istediğiniz kadar Adliye memuru... Lâkin, hani bir tek Türk legisti, kelimenin bütün şümüliyle hani bir tek Türk hukukşinası?

Y.K

Dünya buhranı hakkında bazı rakamlar.

I — Toptan emtia fiatlerinin sukutu. Irwing Ficher'in endekslerine nazaran (1926 = 100):

	1931 İkinci kânun	1931 birinci kânun
M. Amerika	79.3	68.1
Almanya	82.6	72.4
İngiltere	73.0	70.6
İtalya	73.9	66.1
Fransa	84.5	75.5

II — Maden izabesile çelik istihsalâtının 1929 senesine nazaran 1931 senesindeki sukut nisbetleri: (% de hesabile)

	Demir izabesi	Çelik istihsali
M. Amerika	57	53
Almanya	54	49
Fransa	21	20
İngiltere	51	48
Belçika	20	22
Diğer memleketler	45	47

III — 1931 senesi nihayetinde sınaî istihsalin 1929 senesinin en yüksek seviyesine nazaran sukut nisbeti: (rakamlar birinci teşrine aittir.) Almanyada % 40, İngilterede % 30, Fransada % 19, M. Amerikada 1/3 42.

IV — Sınai istihsaldeki bu daralışın neticesi olarak işsiz amele miktarı da 1931 senesinin Eylülünde şu adetlere baliğ olmuştur:

Almanya 4.3 milyon (1931 birinci kânununda bu miktar 5 milyonu bulmuştur.
Fransa 38 bin
İngiltere : 3 milyon
M. Amerika: 7 milyon

V — Bütün bunlara zamimeten mühim devletler, gümrük duvarlarını şu nisbetler dahilende yükseltmiştir:

	1927 senesine nazaran 1931 senesinde	1930 senesine nazaran 1931 senesinde
M. Amerika	25	19.9
İngiltere	139	70.6
Almanya	83	53.8
Fransa	130	63.9
Bu dört memleketin vasatisi	85	50.0

VI — Dünya iktisadiyatının her sahasındaki bu inhitatların dünya ticaretine de tesir etmesi gayet tabii idi.

Nitekim 48 memleketin ticareti hariciyesi 1925 senesine nazaran 1931 senesinin üçüncü rubunda yüzde 40 sukut etmiştir.

Yine ayni 48 memleketin harici ticareti 1930 senesini üçüncü rubuna nazaran 1931 senesinin üçüncü rubuda da yüzde 24.8 düşmüstür.

Bu bir kaç rakam, Dünya iktisadiyatının 1932 senesine hiç te yüz güldürecek bir hamule ile girmediğini gösteriyor. Düşük bir sanayi istihsali, gittikçe kabaran bir işsizler kitlesi, pazar arayan memleketlerin biribirlerine pazarlarını kapaması, Dünya ticaretinin sönmesi, Aksayı şarkta harp gibi hadiseler, 1932 senesinde de cihan karışıklığının durulmak istidadında olmadığına birer delildir.

Bütün bu tezatları bir harbin mi, yoksa bir ihtilâlin mi temizliyeceği hakkında kehanette bulunamayız. Fakat muhakkak olan şey şudur ki, Dünya iktisadiyatının 1932 senesile bu seneyi takip edecek senelerdeki vazizeti pek karanlıktır.

I. H.

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri
Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim

Milliyet matbaası

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

2

ŞUBAT
1932